

*Araştırma makalesi/Research article***Eğitim sendikalarına üye çalışanların sendikal politikalar ve siyasal algıları: Mersin örneği**Numan GÜMÜŞ¹

Mersin University, Türkiye

numan_gms33@hotmail.com, 0009-0006-5296-7389

Esra ERGÜZELOĞLU

Assistant Professor, Department of Public Administration, Mersin University, Türkiye

erguzeloglu@mersin.edu.tr, 0009-0005-0132-6701

Geliş Tarihi/Received Date: 06.11.2025 **Kabul Tarihi/Accepted Date:** 18.06.2026**Önerilen Alıntılama/Suggested Citation:** Gümüş, N. & Ergüzeloglu, E. (2026). Eğitim sendikalarına üye çalışanların sendikal politikalar ve siyasal algıları: Mersin örneği [political perceptions and union policies of education workers who are members of trade unions: the case of Mersin]. *Journal of Politics, Economy and Management*, 9(1), 1–26.

Öz: Bu araştırma, Mersin ilinde eğitim sendikalarına üye eğitim çalışanlarının sendikal politikalara ve sendika-siyaset ilişkisine dair algılarını incelemeyi amaçlamaktadır. Eğitim sendikaları, yalnızca mesleki ve ekonomik hak mücadelesi yürütmekle kalmayıp, demokratik katılım ve toplumsal değerlerin savunulmasında da önemli bir rol üstlenmektedir. Araştırma, fenomenolojik desen çerçevesinde tasarlanmış olmakla birlikte, katılımcı deneyimlerindeki ortak anlam örüntülerini ortaya çıkarmak amacıyla veri analizinde Braun ve Clarke'ın (2006) tematik analiz yaklaşımı benimsenmiştir; veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla 33 eğitim çalışanından toplanmış ve tematik nitel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Bulgular, katılımcıların sendikaların siyasal partilerle ilişkilerini hem fırsat hem risk unsuru olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Siyasi yakınlık, hak arama süreçlerinde işlevsellik ve politika üretiminde avantaj sağlarken, iç temsil kapasitesini zayıflatma ve çoğulculuğu sınırlama riskini de beraberinde getirmektedir. Katılımcılar, sendikaların ilkesel ve değer temelli bir siyasal duruş geliştirmesi gerektiğini; böylece hem toplumsal meşruiyet kazanabileceğini hem de üyelerinin güven ve aidiyet duygusunu güçlendirebileceğini vurgulamaktadır. Ayrıca, bazı üyeler sendikal bağlılıklarını ideolojik yakınlık yerine somut kazanımlar ve tabana yönelik etki üzerinden değerlendirmektedir. Araştırma, sendikaların yalnızca ekonomik çıkar savunucusu olmadığını, aynı zamanda değer temelli politika üretimi, toplumsal farkındalık yaratma ve demokratik katılım süreçlerinde etkin aktörler olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular, sendika-siyaset ilişkilerinin, eğitim çalışanlarının mesleki ve politik tutumlarını şekillendiren çok boyutlu bir etki alanı oluşturduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim sendikaları, sendika-siyaset ilişkisi, eğitim politikaları, nitel araştırma

Political perceptions and union policies of education workers who are members of trade unions: the case of Mersin

Abstract: This study aims to examine the perceptions of unionized education workers in Mersin, Türkiye regarding union policies and the relationship between unions and politics. Education unions not only advocate for professional and economic rights but also play a significant role in promoting democratic participation and defending social values. Framed within a phenomenological approach to capture the meanings participants attribute to their union experiences, and data were collected through semi-structured interviews with 33 education workers and analyzed using qualitative thematic analysis. The findings indicate that participants view unions' relationships with political parties presenting both opportunities and risks. While political affiliation can provide advantages in advocacy for rights and policymaking, it can also weaken internal representation and limit pluralism. Participants emphasized that unions must develop principled and value-based political stances to secure social legitimacy and member trust and sense of belonging. Moreover, some members

¹ Corresponding author: Mersin University, nmn_gms33@hotmail.com

evaluate their union loyalty based on tangible achievements and grassroots impact rather than ideological alignment. Ultimately, this study demonstrates that unions are not only defenders of economic interests but also active actors in value-based policymaking, social awareness, and democratic participation. These findings suggest that union–politics nexus exerts a multidimensional influence that actively shape professional and political attitudes of education workers.

Keywords: Education unions, union–politics relationship, education policies, qualitative research

JEL Classification: J51, I21, J58

1. Giriş

Eğitim çalışanları, mesleki ve toplumsal taleplerini bireysel çabalarla karşılamanın güçlüğüne sık sık deneyimleyen bir meslek grubudur. Tekil bir öğretmenin dile getirdiği sorun ya da talep, bürokratik ve hiyerarşik örgüt içerisinde görünmez hâle gelebilirken; ortak bir amaç etrafında örgütlenen kolektif örgütler, hem kamusal alanda daha görünür olmakta hem de karar alma süreçleri üzerinde görece daha fazla etki yaratabilmektedir. Bu bağlamda sendikalar, yalnızca hak arama ve çıkar mücadelesi yürüten araşsal örgütler olarak değil; dayanışma ilişkilerinin kurulduğu, kolektif kimliğin üretildiği ve mesleki aidiyetin güçlendirildiği toplumsal alanlar olarak işlev görmektedir. Olson’un (1965) kolektif eylem kuramında vurguladığı üzere, bireyler tek başlarına ulaşamayacakları kazanımlara, ortak hareket ettiklerinde ulaşabilmekte; örgütlü kurumlar, bireysel güçsüzlüğü kolektif kapasiteye dönüştürmektedir. Benzer biçimde Reshef (2004), örgütlü kurum içerisinde yer alan bireylerin yalnızca maddi kazanımlar elde etmekle kalmadığını, aynı zamanda kamusal alanda seslerini daha etkili biçimde duyurabildiklerini ve siyasal süreçlere müdahil olabildiklerini belirtmektedir. Dolayısıyla eğitim sendikaları, eğitim çalışanlarının yalnızlaşmasını engelleyen; mesleki, toplumsal ve siyasal taleplerini kolektif bir zeminde ifade etmelerine olanak tanıyan kurumsal örgütlerdir.

Türkiye’de eğitim sendikal hareketi, 1960’lı yıllardan itibaren ülkenin siyasal, toplumsal ve ekonomik dönüşüm süreçleriyle iç içe gelişmiştir. Özellikle 1990’lı yıllardan sonra sendikalar, yalnızca ücret artışı ve özlük hakları gibi ekonomik taleplerle sınırlı bir mücadele alanı olmaktan çıkarak; demokratikleşme, eşitlik, kamusal eğitim hakkı ve toplumsal adalet gibi daha geniş normatif hedefleri de gündemine alan aktörler hâline gelmiştir (Aydın ve Baştürk, 2024). Bu dönemde öğretmen örgütlenmeleri, mesleki kimliğin güçlendirilmesiyle birlikte öğretmenliğin kamusal rolünün yeniden tanımlanmasında belirleyici bir işlev üstlenmiş; eğitim sendikaları, yalnızca üyelerinin çıkarlarını değil, aynı zamanda toplumun genel demokratik taleplerini dile getiren kolektif özneler dönüşmüştür. Bu dönüşüm, sendikaların kamusal alandaki görünürlüğünü artırmakla birlikte, sendika–siyaset ilişkisini de daha tartışmalı bir zemine taşımıştır.

Sendikaların bu çok boyutlu rolü, özellikle siyasal partilerle kurdukları ilişkiler bağlamında farklı değerlendirmelere konu olmaktadır. Sendikaların ideolojik yönelimlere sahip olması ve belirli siyasal aktörlerle yakınlık kurması, eğitim çalışanları tarafından homojen biçimde algılanmamaktadır. Kimi eğitimciler sendikaların siyasal örgütlerden bağımsız olması gerektiğini savunurken, kimileri ise sendikal tercihlerini bilinçli biçimde siyasal duruşlarıyla uyumlu sendikalardan yana kullanmaktadır (Mahiroğulları, 2012). Bu durum, sendikaların hem mesleki temsil hem de siyasal temsil işlevleri arasında bir gerilim alanı oluşmasına yol açmaktadır. Özellikle bazı sendikaların siyasal partilerle kurduğu yakın ilişkiler, sendikal faaliyetlerin özerkliği ve üyeler adına yürütülen mücadelenin meşruiyeti konusunda eleştirilere neden olmaktadır. Bunun yanı sıra, 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu’nun grev hakkı başta olmak üzere getirdiği yapısal sınırlamalar, sendikaların üyeleri adına etkili bir mücadele yürütme kapasitesini kısıtlamakta; bu durum sendikaların temsil gücünün ve etkinliğinin sorgulanmasına yol açmaktadır.

Bu çerçevede elinizdeki araştırma, Mersin ilinde eğitim sendikalarına üye olan eğitim çalışanlarının sendikal politikalar ve siyasetle ilişkili algılarını derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Mersin’in sosyo-kültürel çeşitliliği, farklı siyasal eğilimlerin bir arada varlığı ve çok sesli sendikal örgütlenmesi, farklı ideolojik sendikal konumlanmaların üye algıları üzerindeki etkilerini analiz etmek açısından özgün bir araştırma zemini sunmaktadır. Çalışmanın temel hedefi; eğitim

çalışanlarının sendikal süreçlere katılım motivasyonlarının hangi dinamikler üzerinden şekillendiğini, sendikaların hak savunma ve politika üretme kapasitesinin üyeler tarafından nasıl değerlendirildiğini ve sendika-siyaset ilişkisinin eğitim çalışanlarının mesleki kimlikleri ile politik tutumları üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır.

Bu araştırma, eğitim çalışanlarının sendikal bağlılıklarını etkileyen faktörlerin anlaşılmasına katkı sunarak, sendikal örgütlerin üyelerinin beklentilerine daha duyarlı ve kapsayıcı politikalar geliştirebilmesine olanak sağlamayı hedeflemektedir. Aynı zamanda çalışma, eğitim sendikalarının yalnızca mesleki hak mücadelesi yürüten örgütler değil; demokratik katılım süreçlerinde, kamusal eğitimin savunulmasında ve siyasal temsilde üstlendikleri karmaşık ve çoğu zaman gerilimli rollerine dair önemli analitik çıkarımlar sunmaktadır. Bu yönüyle araştırma, hem Türkiye’de öğretmen sendikacılığı literatürüne güncel ve eleştirel bir katkı sağlamayı hem de sendika-siyaset ilişkisini eğitim çalışanlarının perspektifinden anlamaya yönelik özgün bir çerçeve geliştirmeyi amaçlamaktadır.

2. Kuramsal çerçeve ve ilgili araştırmalar

2.1. Kavramsal çerçeve

Sendikal örgütlenme, modern iş yaşamının ve demokratik siyasetin temel yapı taşlarından biri olarak, sadece ekonomik ve mesleki hakların mücadelesini değil, aynı zamanda toplumsal adaletin ve demokratik katılımın da önemli bir alanını temsil eder (Demir, 2003). Sendikacılık, belirli bir meslek grubundaki bireylerin ortak çıkarlarını güvence altına almak amacıyla bir araya gelmesini sağlayan örgütlenme biçimidir (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1996). Sendikal örgütlenme, Devrimci, Reformcu ve Kooperatist olmak üzere üç temel gelenek çerçevesinde incelenebilir. Bu geleneklerden özellikle Reformcu yaklaşım, mevcut sistem içinde müzakere yoluyla hak arayışını hedeflerken; Devrimci gelenek sendikal mücadeleyi toplumsal dönüşümün bir aracı olarak görür (Işıklı, 1994). Bu farklı yaklaşımlar, sendikaların siyasi iktidarlarla kurduğu ilişkinin niteliğini belirlemektedir.

Eğitim çalışanları sendikaları açısından siyaset ve politika arasındaki ayrım kritik bir öneme sahiptir. Türkiye’de 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, kamu hizmetinin tarafsız ve bağımsız sürdürülmesi esasına dayanarak memurların siyasi faaliyetlere katılımını sınırlandırmaktadır (madde 6). Bu yasal çerçeve içinde sendikalar, çalışma koşulları ve eğitim politikaları gibi konularda öneriler sunarak meşru "politika" üretme alanında etkin bir rol üstlenmektedir. Söz konusu rol, sendikaların ideolojik yönelimlerinden bağımsız olarak mesleki ve kamusal çıkarları savunma işlevinin doğal bir yansıması olarak değerlendirilmelidir (Işıklı, 1994).

Sendikal örgütlenme özgürlüğü, aynı zamanda demokratik sistemlerin temel bileşenlerinden ve aktif yurttaş katılımının önemli bir aracıdır (Öztekin, 2003). Demokrasi, yalnızca seçimle sınırlı kalmayıp, sivil toplum ve örgütlü kurumlar aracılığıyla halkın karar alma süreçlerine sürekli katılımını gerektirir (Gözübüyük, 2003). Öte yandan memurların Anayasa’nın 129. maddesi gereği siyasi tarafsızlık ve devlete sadakat yükümlülüğü altında olması (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, madde 129), eğitim çalışanlarının sendikal tercih ve faaliyetlerini belirli bir yasal ve normatif çerçevede konumlandırmalarını gerektirmektedir. Bu durum, üyelerin sendikal katılım ile yasal yükümlülüklerini nasıl bağdaştırdıklarına ilişkin deneyimlerini araştırmanın odak noktalarından biri hâline getirmektedir.

Bu çalışmada birbirine yakın görünen ancak analitik açıdan ayrıştırılması gereken iki kavram merkezi bir işlev üstlenmektedir: *ideolojik yakınlık* ve *değer temelli ortaklık*. İdeolojik yakınlık; bir sendikanın belirli bir siyasi parti, hareket ya da örgütsel yapıyla paylaştığı sistematik dünya görüşünü ve kurumsal hizalanmayı ifade etmektedir. Bu kavram, sendika ile siyasi aktör arasındaki karşılıklı angajmanı, ortak söylemi ve çoğunlukla örgütsel bağlılığı kapsar. Değer temelli ortaklık ise daha geniş kapsamlı ve bireysel düzeyde ele alınması gereken bir kavramdır; eşitlik, laiklik, dayanışma ya da mesleki onur gibi normatif ilkelerin paylaşılmasını anlatır ve belirli bir siyasi yapıya kurumsal bağlılık gerektirmez (Hyman, 2001). Nitekim araştırma bulguları, üyelerin sendikalarını tercih ederken belirli bir partiye kurumsal angajmandan değil; soyut değerlerle örtüşmekten hareket ettiklerini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada her iki kavram da birbirinin yerine geçecek biçimde değil, birbirini

tamamlayan ancak farklı anlam katmanlarına sahip kavramlar olarak kullanılmıştır. İki kavram arasındaki bu ayrım yalnızca terminolojik değil, analitik açıdan da belirleyicidir: ideolojik yakınlık bir sendikanın kurumsal düzeyde belirli bir siyasi yapıyla hizalanmasını tanımlarken; değer temelli ortaklık, üyenin bireysel düzeyde normatif ilkelerle kurduğu özdeşleşmeyi ifade eder. Dolayısıyla aynı sendika üyesi, ideolojik bir bağ kurmaksızın değer temelli bir ortaklık hissedebilir ya da tam tersi biçimde kurumsal bir hizalanma içinde bulunmasına karşın değerler düzeyinde gerilim yaşayabilir. Bu analitik ayrım, bulgular bölümünde katılımcı anlatılarının yorumlanmasında yol gösterici bir işlev üstlenmektedir.

2.2. İlgili araştırmalar

Eğitim sendikalarına ilişkin literatür, öğretmenlerin sendikal örgütlenmeye katılımını yalnızca ekonomik taleplerle açıklayan dar çerçevelerden giderek uzaklaşmakta; sendika-siyaset ilişkileri, ideolojik bağlılık, profesyonel kimlik ve temsil kapasitesi gibi çok katmanlı boyutlar üzerinden yeniden şekillenmektedir. Özellikle kamu sektöründe yaşanan dönüşümler, yeni yönetim anlayışları ve artan siyasal kutuplaşma, öğretmen sendikalarının rolünü ve üyelerle kurduğu ilişkiyi daha karmaşık bir hale getirmiştir. Bu bölümde ilgili çalışmalar, coğrafi bir sınıflandırmadan ziyade, öğretmen sendikacılığının yapısal ve ideolojik boyutlarını görünür kılan tematik bir çerçeve içerisinde ele alınmaktadır.

2.2.1. Sendikal katılım, ideolojik bağlılık ve sendika-siyaset ilişkisi

Sendikal katılım, öğretmenler açısından yalnızca ekonomik hakların korunmasına yönelik rasyonel bir tercih olarak değil; siyasal aidiyetler, ideolojik yönelimler ve kolektif kimlikler üzerinden şekillenen çok katmanlı bir toplumsal ve siyasal pratik olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda öğretmen sendikacılığı, bireysel çıkar maksimizasyonunun ötesinde, kamusal eğitimin niteliği, mesleki özerklik ve siyasal temsil taleplerinin iç içe geçtiği bir mücadele alanı olarak konumlanmaktadır. Türkiye literatüründe öğretmenlerin sendikal yönelimlerini inceleyen erken dönem çalışmalar, sendikal katılımın bireysel ekonomik beklentilerle sınırlı olmadığını; mesleki konum, kıdem, branş, kurumsal aidiyet ve sosyal çevre gibi değişkenlerin yanı sıra siyasal bağlamdan güçlü biçimde etkilendiğini ortaya koymuştur (Kurt, 1994). Okçu (1981), öğretmen sendikalarının elde ettiği maddi ve özlük kazanımların üyelik artışında önemli bir rol oynadığını belirtmekle birlikte, bu kazanımların siyasal iktidarların sendikalara yönelik tutumları ve sendika-devlet ilişkileri çerçevesinde şekillendiğini vurgulamıştır. Mahiroğulları (2001) ise Türkiye’de sendikalaşma oranlarının siyasal yapı, iş gücü piyasasının niteliği ve yasal düzenlemelerle doğrudan ilişkili olduğunu göstererek, sendikal katılımın yapısal ve siyasal boyutlarını görünür kılmıştır.

Bu erken dönem çalışmalar, öğretmen sendikacılığının siyasal bağlamdan bağımsız değerlendirilemeyeceğine işaret etmekle birlikte, daha çok betimleyici bir düzeyde kalmıştır. Buna karşılık, daha güncel literatürde sendikaların ideolojik temsil ve siyasal konumlanma işlevleri daha analitik bir çerçeveye ele alınmaktadır. Özaydın ve Han (2014), kamu sendikaları üyelerinin normatif düzeyde sendikaların siyasetten bağımsız olması gerektiğini dile getirmelerine rağmen, fiili sendika tercihlerinin büyük ölçüde bireylerin siyasal görüşleri doğrultusunda şekillendiğini ortaya koymuştur. Bu bulgu, öğretmen sendikalarının üyeler nezdinde yalnızca mesleki taleplerin dile getirildiği kurumsal yapılar değil; siyasal ve ideolojik kimliklerin üretildiği, yeniden müzakere edildiği ve kolektif aidiyetlerin kurulduğu toplumsal alanlar olarak algılandığını göstermektedir. Dolayısıyla sendika-siyaset ilişkisi, öğretmenler açısından dışsal bir etki alanı olmaktan ziyade, sendikal kimliğin ve katılım motivasyonunun kurucu bir bileşeni hâline gelmektedir.

2010 sonrası uluslararası literatürde ise öğretmen sendikaları, kamuda dönüşüm ve yeni yönetim rejimleri bağlamında yeniden tartışılmaktadır. Neoliberal kamu yönetimi reformları, performans ölçümüne dayalı değerlendirme sistemleri, hesap verebilirlik ve rekabet odaklı yönetim modelleri, öğretmenlerin mesleki özerkliğini sınırlayan yeni denetim mekanizmaları üretmiştir. Bu süreç, öğretmen sendikalarını salt ekonomik pazarlık öznelerinden kamusal eğitimi savunan siyasal aktörlere

dönüştürmüştür (Carter, Stevenson ve Passy, 2010). Sendikalar, bu bağlamda, piyasa temelli eğitim reformlarına karşı kolektif direnişin kurumsal taşıyıcıları hâline gelmiştir.

Türkiye özelinde bu dönüşüm, özellikle 2010'lu yıllardan itibaren eğitim sisteminin piyasa odaklı yeniden yapılandırılması ve "esnek istihdam" modellerinin (sözleşmeli öğretmenlik gibi) yaygınlaşmasıyla ivme kazanmıştır. Polat (2013), Türkiye'deki neoliberal eğitim politikalarının sadece birer ekonomik düzenleme olmadığını, aynı zamanda eğitimin kamusal niteliğinin aşındırılmasına yönelik sistemik bir dönüşüm olduğunu belirtmektedir. Bu durum, sendikaları piyasa temelli reformlara karşı kolektif direnişin kurumsal taşıyıcıları hâline getirmiştir.

Özellikle öğretmenlik mesleğinin niteliksizleştirilmesi (de-professionalization) ve performans denetimi gibi uygulamalar, sendikaların mücadele stratejilerini de dönüştürmüştür. Buyruk (2015), Türkiye'deki öğretmen sendikalarının bu "reformlara" karşı geliştirdiği tutumları analiz ederek, sendikaların artık sadece üyelerinin ekonomik çıkarlarını değil, eğitim hakkını ve mesleki itibarı merkeze alan bir "sosyal hareket sendikacılığına" evrildiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Ertürk (2012) ve Siphioğlu (2020) tarafından yapılan çalışmalar, 2010 sonrası süreçte sendikaların piyasalaşma pratiklerine karşı geliştirdiği söylemlerin, öğretmenlerin mesleki kimliklerini koruma çabasıyla doğrudan ilintili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, güncel Türkiye literatürü, sendikal katılımın "yeni yönetim" modelleriyle dayatılan bireysel rekabetçiliğe karşı kolektif bir özne olma arayışı olduğunu tescil etmektedir.

Yeni yönetim anlayışlarıyla birlikte eğitim alanında artan çok-aktörlü karar alma süreçleri, öğretmen sendikalarının rolünü daha da karmaşıklaştırmıştır. Sendikalar bir yandan politika yapım süreçlerine dahil edilerek yönetişimin "paydaşı" hâline getirilirken, diğer yandan performans, ölçme ve rekabet temelli politikalar aracılığıyla etkisizleştirilmeye çalışılmıştır. Bu çelişkili konumlanma, öğretmen sendikalarını daha açık siyasal pozisyonlar almaya zorlamış; sendikal katılımı ideolojik ve normatif temeller üzerinden yeniden şekillendirmiştir.

Aynı dönemde siyasal kutuplaşmanın artması, öğretmen sendikalarının ideolojik konumlarını daha görünür ve çatışmalı hâle getirmiştir. Bascia ve Stevenson (2017), farklı ülkelerde öğretmen sendikalarının giderek daha belirgin biçimde siyasal bloklaşmalarla ilişkilendirildiğini; bu durumun sendikal bağlılık biçimlerini dönüştürdüğü gibi, öğretmenlerin profesyonel kimlik algıları üzerinde de etkili olduğunu ortaya koymuştur. Sendikal üyelik, bu bağlamda yalnızca kolektif hak mücadelesinin bir aracı değil; aynı zamanda siyasal duruşun, değerler sisteminin ve kamusal eğitime ilişkin normatif beklentilerin ifadesi hâline gelmektedir.

Uluslararası literatürde öğretmen sendikacılığı, profesyonel kimlik ve mesleki etik tartışmalarıyla da yakından ilişkilendirilmektedir. W. L. Poole'un (1997) öğretmen sendikalarını profesyonel kimlik inşası bağlamında ele alan erken dönem çalışmaları, sendikaların eğitim sistemine dair normatif iddialar üreten aktörler olduğuna işaret etmiştir. Günümüzdeki çalışmalar ise öğretmenlerin sendikal faaliyetler aracılığıyla piyasa temelli reformlara karşı mesleki özerklik, pedagojik değerler ve kamusal sorumluluk anlayışı etrafında kolektif bir kimlik geliştirdiklerini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle sendikalar, öğretmenlerin yalnızca çalışma koşullarını değil, mesleğin toplumsal anlamını ve kamusal rolünü de müzakere ettikleri politik alanlar hâline gelmiştir.

Sonuç olarak, 2010 sonrası uluslararası literatür öğretmen sendikacılığını; kamuda dönüşüm, yeni yönetim rejimleri, siyasal kutuplaşma ve profesyonel kimlik eksenlerinde çok boyutlu bir analiz alanı olarak ele almakta; sendika-siyaset ilişkisini öğretmenlerin mesleki ve ideolojik konumlanışlarını belirleyen kurucu bir dinamik olarak tartışmaktadır. Bu yaklaşım, Türkiye'de öğretmen sendikacılığının güncel dönüşümlerini anlamak ve sendikal katılımın ardındaki siyasal ve ideolojik dinamikleri çözümlemek açısından güçlü bir kuramsal zemin sunmaktadır.

2.2.2. Temsil krizi, araçsal sendikacılık ve mesleki beklentiler

Literatürde öne çıkan bir diğer temel tartışma alanı, öğretmen sendikalarının üyelerini ne ölçüde temsil edebildiği ve bu temsil ilişkisinin zaman içinde nasıl dönüştüğüdür. Temsil meselesi, sendikaların yalnızca üyeler adına pazarlık yapabilme kapasitesini değil; aynı zamanda öğretmenlerin mesleki beklentilerini, kimlik taleplerini ve kamusal eğitime dair normatif taleplerini ne ölçüde dile getirebildiğini de içermektedir. Türkiye bağlamında Serinoğlu (2004), öğretmenlerin sendikalardan öncelikli olarak özlük haklarının iyileştirilmesini ve mesleki gelişimlerinin desteklenmesini beklediklerini; ancak sendikaların yoğun siyasal gündemler içerisinde konumlanmasının bu beklentilerin karşılanmasını zorlaştırdığını belirtmiştir. Bu tespit, sendikaların siyasal alandaki görünürlüğü arttıkça mesleki temsil işlevlerinin görece zayıfladığına işaret etmektedir. Benzer biçimde Aksu (1998) ve Taş (2012), yasal düzenlemelerin sınırlılığı, işverenlerin sendikal taleplere karşı tutumu ve sendikaların mesleki gelişime yönelik bütüncül politikalar üretmekte zorlanması nedeniyle öğretmen sendikalarının temsil kapasitesinin giderek zayıfladığını ortaya koymuştur.

Bu durum, uluslararası literatürde sıklıkla “temsil krizi” ve “araçsal sendikacılık” kavramları çerçevesinde ele alınmaktadır. Hoxby (1996), öğretmen sendikalarının bir yandan ücret artışları ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için mücadele ederken, diğer yandan eğitim çıktılarının niteliği, öğrenci başarısı ve kamusal hesap verebilirlik gibi alanlarda artan toplumsal beklentilerle karşı karşıya kaldığını belirtmiştir. Bu ikili baskı, sendikaların temsil stratejilerinde gerilimler üretmekte; kısa vadeli ekonomik kazanımlar ile uzun vadeli mesleki ve pedagojik hedefler arasında bir denge kurmayı zorlaştırmaktadır. Şimşek ve Seashore (2008), sendikaların kısa vadeli ekonomik kazanımlara odaklanan araçsal yaklaşımlarının, öğretmenliğin profesyonel statüsünü güçlendirecek uzun vadeli politikalar üretme kapasitesini sınırladığını vurgulamaktadır. Literatürde bu yaklaşımın, sendikaların üyeler nezdindeki meşruiyetini ve temsil gücünü aşındırdığı ileri sürülmektedir.

2010 sonrası literatürde temsil krizi tartışmaları, kamuda dönüşüm ve yeni yönetim rejimleri bağlamında daha da derinleşmiştir. Performans temelli değerlendirme sistemleri, standartlaştırılmış ölçme araçları ve hesap verebilirlik odaklı politikalar, öğretmenlerin mesleki özerkliğini sınırlandırırken; sendikaların bu süreçlere nasıl yanıt verdiği temsil kapasitelerinin belirleyici unsurlarından biri hâline gelmiştir. Weingarten (2012), öğretmen sendikalarının benimsediği örgütlenme ve müzakere modellerinin, üyelerle kurulan temsil ilişkisinin niteliği üzerinde belirleyici olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre, iş birliği, mesleki gelişim ve pedagojik özerklik odaklı sendikacılık modelleri (Finlandiya ve Güney Kore örneklerinde olduğu gibi) öğretmenlerin profesyonel kimliğini güçlendirirken; daha çatışmacı, merkeziyetçi ve dikte edici modellerin (ABD örneğinde olduğu gibi) temsil krizini derinleştirdiği görülmektedir.

Son dönem çalışmalar, öğretmen sendikalarının mesleki temsil ile siyasal temsil arasında giderek daha fazla sıkıştığını ortaya koymaktadır. Bascia (2015), sendikaların kamusal eğitimin savunulması adına siyasal alanda daha görünür hâle gelmelerinin, bazı bağlamlarda öğretmenlerin mesleki beklentileriyle gerilim yarattığını belirtmektedir. Stevenson (2017) ise bu ikili gerilimin sendikal bağlılık, üyelik sürekliliği ve sendikal güven düzeyleri üzerinde doğrudan etkiler yarattığını vurgulamaktadır. Öğretmenler açısından sendikalar, bir yandan mesleki hakların ve profesyonel statünün temsilcisi olarak görülme istenirken, diğer yandan yoğun siyasal konumlanmalar nedeniyle bu rolün zayıfladığı algısı ortaya çıkabilmektedir.

Bu çerçevede öğretmen sendikalarının temsil kapasitesi, yalnızca kurumsal güç ya da üyelik sayılarıyla değil; mesleki talepler, profesyonel kimlik ve siyasal konumlanma arasındaki dengeyi ne ölçüde kurabildikleriyle ilişkilidir. 2010’lu yıllar sonrası uluslararası literatür, temsil krizini sendikaların kaçınılmaz bir zayıflığı olarak değil; kamuda dönüşüm, yeni yönetim rejimleri ve siyasal kutuplaşma bağlamında yeniden şekillenen bir mücadele alanı olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım, Türkiye’de öğretmen sendikalarının karşı karşıya olduğu temsil sorunlarını anlamak açısından da önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır.

2.2.3. Literatürdeki boşluklar ve bu çalışmanın konumlanması

Mevcut literatür, öğretmen sendikalarının ekonomik, siyasal ve ideolojik boyutlarını farklı düzeylerde ele almakla birlikte, bu boyutların öğretmenlerin gündelik mesleki deneyimleriyle nasıl kesiştiğini derinlemesine inceleyen nitel çalışmalara sınırlı ölçüde yer vermektedir. Özellikle Türkiye bağlamında, sendika-siyaset ilişkilerinin öğretmenlerin mesleki pratikleri, kariyer algıları ve kurumsal aidiyetleri üzerindeki etkilerini bütüncül biçimde ele alan güncel saha araştırmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışma, Mersin ilindeki öğretmenlerin sendikal üyeliği nasıl deneyimlediklerini, sendikal bağlılığı hangi gerekçelerle sürdürdüklerini ve sendikaları nasıl bir temsil alanı olarak anlamlandırdıklarını nitel bir perspektifle inceleyerek; sendika-siyaset ilişkisi, ideolojik bağlılık ve temsil tartışmalarına ampirik ve analitik katkı sunmayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, öğretmen sendikacılığı literatüründe betimleyici özetlerin ötesine geçerek, katılımcı deneyimlerine dayalı bir çözümleme ortaya koymayı hedeflemektedir.

3. Yöntem

Bu araştırma, eğitim sendikası üyelerinin sendikal örgütlenmeye ilişkin algılarını, deneyimlerini ve tutumlarını derinlemesine incelemeyi amaçlayan nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın deseni, katılımcıların belirli bir olguya (sendikal üyelik ve sendikal deneyim) ilişkin yaşantılarını ve bu yaşantılara yükledikleri anlamları ortaya koymayı hedeflemesi nedeniyle fenomenolojik (olgubilim) desen çerçevesinde yapılandırılmıştır. Fenomenolojik araştırmalar, bireylerin deneyimlerine odaklanarak bu deneyimlerin özünü ve ortak anlamlarını ortaya çıkarmayı amaçlayan bir nitel araştırma yaklaşımıdır (Creswell, 2013; Merriam, 2009).

Araştırmada elde edilen nitel verilerin analizi, Tematik Nitel Analiz (Thematic Qualitative Analysis) yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Fenomenolojik desen kullanılmakla birlikte, katılımcı deneyimlerinde ortak anlam örüntülerini ortaya çıkarmak amacıyla veri analizinde Braun ve Clarke'ın (2006) tematik analiz yaklaşımı tercih edilmiştir. Tematik nitel analiz, nitel veriler içerisinde tekrar eden örüntülerin, anlamlı yapıların ve temaların sistematik biçimde belirlenmesini ve yorumlanmasını amaçlayan bir analiz yaklaşımıdır (Braun ve Clarke, 2006). Bu doğrultuda, görüşme kayıtları yazıya döküldükten sonra veriler araştırmacı tarafından birden fazla kez okunmuş, anlamlı ifade birimleri açık kodlama yoluyla kodlanmıştır. Elde edilen kodlar arasındaki benzerlik ve ilişkiler dikkate alınarak alt temalar oluşturulmuş, ardından bu alt temalar daha üst düzey temalar altında birleştirilmiştir. Tema oluşturma sürecinde veriye dayalı (indüktif) bir yaklaşım benimsenmiş, araştırmacı yorumlarının güvenilirliğini artırmak amacıyla katılımcı ifadelerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir (Guest, MacQueen ve Namey, 2012).

Tablo 1. Araştırmaya katılan eğitim çalışanlarının demografik özellikleri ve sendikal üyelikleri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Okul Türü	Mesleki Deneyim	Üyelik Süresi	Sendika
1	30-40	Erkek	Ortaokul	12 yıl	7 yıl	Eğitim Bir Sen
2	40-50	Erkek	Lise	18 yıl	12 yıl	Eğitim Bir Sen
3	30-40	Kadın	İlkokul	10 yıl	6 yıl	Eğitim Bir Sen
4	50-60	Erkek	Ortaokul	25 yıl	20 yıl	Eğitim Bir Sen
5	30-40	Erkek	Lise	14 yıl	9 yıl	Eğitim Bir Sen
6	40-50	Kadın	İlkokul	16 yıl	11 yıl	Eğitim Bir Sen
7	40-50	Erkek	Lise	22 yıl	15 yıl	Türk Eğitim Sen
8	30-40	Kadın	İlkokul	14 yıl	10 yıl	Türk Eğitim Sen
9	50-60	Erkek	Ortaokul	30 yıl	25 yıl	Türk Eğitim Sen
10	30-40	Erkek	Lise	12 yıl	8 yıl	Türk Eğitim Sen

11	40-50	Kadın	Ortaokul	18 yıl	12 yıl	Türk Eğitim Sen
12	50-60	Erkek	İlkokul	30 yıl	20 yıl	Türk Eğitim Sen
13	40-50	Erkek	Lise	22 yıl	15 yıl	Eğitim Sen
14	30-40	Kadın	Ortaokul	14 yıl	9 yıl	Eğitim Sen
15	50-60	Erkek	İlkokul	28 yıl	20 yıl	Eğitim Sen
16	30-40	Erkek	Lise	10 yıl	6 yıl	Eğitim Sen
17	50-60	Kadın	Ortaokul	25 yıl	18 yıl	Eğitim Sen
18	40-50	Erkek	İlkokul	20 yıl	14 yıl	Eğitim Sen
19	40-50	Erkek	Lise	22 yıl	14 yıl	Eğitim İş
20	30-40	Kadın	Ortaokul	12 yıl	7 yıl	Eğitim İş
21	50-60	Erkek	İlkokul	30 yıl	20 yıl	Eğitim İş
22	30-40	Erkek	Lise	10 yıl	5 yıl	Eğitim İş
23	40-50	Kadın	Ortaokul	15 yıl	10 yıl	Eğitim İş
24	50-60	Erkek	İlkokul	28 yıl	18 yıl	Eğitim İş
25	30-40	Erkek	Lise	12 yıl	1 yıl	Hürriyetçi Eğitim Sen
26	40-50	Kadın	Ortaokul	18 yıl	1 yıl	Hürriyetçi Eğitim Sen
27	50-60	Erkek	İlkokul	28 yıl	1 yıl	Hürriyetçi Eğitim Sen
28	30-40	Erkek	Ortaokul	10 yıl	1 yıl	Hürriyetçi Eğitim Sen
29	40-50	Kadın	Lise	20 yıl	1 yıl	Hürriyetçi Eğitim Sen
30	50-60	Erkek	İlkokul	30 yıl	1 yıl	Hürriyetçi Eğitim Sen
31	30-40	Erkek	Özel Lise	8 yıl	1 yıl	Özel Sektör Öğretmenleri
32	40-50	Kadın	Özel Ortaokul	15 yıl	1 yıl	Özel Sektör Öğretmenleri
33	50-60	Erkek	Özel İlkokul	25 yıl	1 yıl	Özel Sektör Öğretmenleri

Araştırmanın amacı, sendika üyesi kamu çalışanlarının, sendikaların siyasetle olan ilişkilerini kendi bakış açılarıyla nasıl değerlendirdiklerini incelemektir. Bu doğrultuda, görüşme soruları aşağıdaki kapsamda hazırlanmıştır.

1. Sendikanızın siyasi partilerle ilişkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?
2. Sendikanızın siyasi partilerle ilişkisinin eğitim politikalarına katkısını veya olumsuz etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
3. Siyasi ilişkilerin eğitim çalışanlarının hak mücadelesine nasıl etki edeceğini düşünüyorsunuz?
4. Sendikanızın siyasi ilişkilerinin, üyelerin siyasi görüş ve beklentilerine ne derece uygun olduğunu düşünüyorsunuz? Örneklerle açıklayabilir misiniz?
5. Sendikanızın siyasi bağlantıları veya politik duruşu, sendikal dayanışma ve birlik duygusunu nasıl etkiliyor? Bu durumun sendika içi ilişkiler üzerindeki yansımaları paylaşabilir misiniz?
6. Sendika ve siyaset ilişkisi kişisel kariyer hedefi ve mesleki gelişiminizde yararlı olabilir ya da ayrımcılık yaratır mı?

Araştırmanın evrenini, Mersin ili sınırları içerisinde Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi okullarda görev yapan ve eğitim hizmet kolunda faaliyet gösteren sendikalara üye öğretmenler ile okul yöneticileri oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde, nitel araştırmalarda derinlik ve çeşitliliği sağlamak amacıyla amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır.

Maksimum çeşitlilik örnekleme, araştırılan olgunun farklı boyutlarını temsil edebilecek katılımcıların seçilmesini amaçlayarak olgunun ortak ve farklı yönlerinin daha kapsamlı biçimde ortaya konmasına olanak tanımaktadır (Patton, 2015). Bu kapsamda, farklı sendikal aidiyetlere, mesleki rollere (öğretmen/yönetici), kıdem düzeylerine ve ideolojik yönelimlere sahip eğitim çalışanlarının görüşlerine ulaşılması hedeflenmiştir.

Çalışma grubu, Temmuz 2024 tarihli sendikal üye istatistikleri esas alınarak, Türkiye genelinde üye sayısı en fazla olan Eğitim-Bir-Sen, Türk Eğitim-Sen, Eğitim-Sen, Eğitim-İş, Hürriyetçi Eğitim-Sen ve Özel Sektör Öğretmenleri Sendikası üyeleri ile sınırlandırılmıştır. Araştırmaya toplam 33 katılımcı dâhil edilmiştir. Katılımcı sayısı, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan veri doygunluğu (data saturation) ilkesi doğrultusunda belirlenmiş; görüşmeler sırasında elde edilen verilerin tekrar etmeye başlaması ve yeni bir tema üretmemesi üzerine veri toplama süreci sonlandırılmıştır (Creswell ve Poth, 2018).

Araştırmanın Mersin ilinde yürütülmesinin temel gerekçesi; kentin demografik, sosyo-ekonomik ve ideolojik açıdan heterojen bir yapıya sahip olması, farklı sendikal örgütlerin il genelinde etkin biçimde örgütlenmiş olması ve bu durumun sendikal deneyimlere ilişkin çeşitli perspektiflerin ortaya konmasına imkân tanınmasıdır. Ayrıca Mersin, farklı eğitim kademelerinde görev yapan öğretmen ve okul yöneticilerinin yoğun olarak istihdam edildiği bir il olması nedeniyle araştırmanın amaçlarıyla örtüşen zengin bir saha sunmaktadır.

Bu çalışmada araştırmaya dahil edilen sendikalar, yalnızca katılımcıların gündelik dilinden beslenen emik etiketlerle değil; siyasal konum, ideolojik yönelim ve iktidarla kurulan ilişki biçimi esas alınarak geliştirilen analitik bir kategorizasyon çerçevesiyle tanımlanmaktadır. Bu çerçeve, araştırmacının katılımcı söyleminden bağımsız bir analitik mesafe kurmasını ve bulguların karşılaştırmalı biçimde yorumlanmasını mümkün kılmaktadır. Buna göre çalışmadaki sendikalar dört analitik kategoride ele alınmaktadır: (1) Hükümete yakın / uyumcu konumdaki sendikalar: Eğitim politikaları ve sendikal söylem açısından mevcut hükümetle yapısal uyum içinde olan, muhafazakâr-dinî değer çerçevesini benimseyen yapılar. (2) Milliyetçi-laik / eleştirel konumdaki sendikalar: Laik ve milliyetçi bir ideolojik çizgide konumlanan, hükümet politikalarına karşı eleştirel bir duruş sergileyen yapılar. (3) Sol-laik ve sosyal demokrat / eleştirel konumdaki sendikalar: Eşitlik, laiklik ve kamusal eğitim savunusu temelinde iktidar politikalarına sistematik eleştiri yönelten, sol-laik ya da sosyal demokrat değer çerçevesini benimseyen yapılar. (4) Bağımsız / ilkesel ve sektörel / işlevsel konumdaki sendikalar: Belirli bir siyasal blokla kurumsal bağ kurmaksızın üyelerinin gündelik çalışma koşullarına ve mesleki haklarına odaklanan yapılar. Bu kategorizasyon, Türkiye’de sendikal yapılanmanın büyük ölçüde iktidar–muhalefet ekseninde şekillendiğini ortaya koyan Mahiroğulları (2001) ile Özyaydın ve Han’ın (2014) analizleriyle uyumlu olup; sağ/sol/merkez gibi Batı merkezli şemalarla örtüşmeyen yerel bağlamı analitik açıdan daha doğru biçimde yansıtmaktadır. Bulgular bölümünde katılımcılara yapılan atıflar bu çerçeve esas alınarak sunulmaktadır; ancak alıntılarda katılımcıların kendi kullandığı ifadeler korunmakta, anlatı bağlamı ise araştırmacının analitik yorumuyla çerçevelenmektedir.

Araştırma, ilgili üniversitenin Etik Kurul onayı (Mersin Üniversitesi Etik Kurul Karar No: 2/ Tarih: 27/01/2025) alınarak yürütülmüş; katılımcılara araştırmanın amacı, kapsamı ve gizlilik ilkeleri hakkında bilgi verilmiş ve gönüllü katılım esasına uygun biçimde veri toplanmıştır. Katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuş, elde edilen veriler yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılmıştır.

4. Bulgular ve tematik analiz

Bu kısım, Mersin ilindeki çeşitli eğitim sendikalarına mensup eğitim çalışanlarıyla yürütülen nitel araştırmanın verilerinden elde edilen temel bulguları sunmaktadır. Çalışmanın temel amacı doğrultusunda, eğitimcilerin sendikal politikalara ve sendika-siyaset etkileşimine yönelik kanaatleri, deneyimleri ve davranış kalıpları, yapılandırılmış tematik bir çerçevede incelenmiştir.

Araştırma deseni gereği, katılımcıların öznel deneyimlerinden yola çıkılarak sendikal katılımın derinliği, sendikaların eğitim politikaları üzerindeki nüfuzu ve siyasal ilişkilerin sendikal işleyiş

üzerindeki tesiri gibi hususlar kapsamlı bir biçimde ele alınmıştır. Veri analizinde tematik nitel analiz yöntemi uygulanmış; katılımcı görüşleri anlamlı temalar altında sistematik biçimde sınıflandırılarak fenomenolojik desen çerçevesinde derinlemesine yorumlanmıştır. Eğitim çalışanlarının sendikal süreçlere dair algılarını bütüncül bir perspektifle yansıtmak amacıyla, onların duygu, düşünce ve değerlendirmelerini içeren doğrudan alıntılar bulgulara entegre edilmiştir. Bu analiz, sendikaların mevcut politikalarının değerlendirilmesini sağlamakla birlikte, eğitim çalışanlarının sendikalara dair beklentilerine ve karşılaştıkları kurumsal engellere de ışık tutmaktadır.

4.1. Sendika–siyaset ilişkisine yönelik algılar: araçsal bağlılık ve söylemsel yakınlık

Eğitim çalışanlarının sendikalarının siyasi partilerle kurduğu ilişkiler, yalnızca bireysel hakların savunulduğu bir alan olmanın ötesine geçerek demokratik sendikal işleyişin niteliği, toplu pazarlık süreçlerinin şeffaflığı ve kamu politikalarına katılım gibi çok katmanlı boyutlarda belirleyici bir rol oynamaktadır. Katılımcıların bu ilişkiye dair algıları, ideolojik özdeşleşmeden pratik kazanımlara, örgütsel temsil beklentilerinden eleştirel mesafeye uzanan geniş bir yelpazede çeşitlilik göstermektedir.

Üyelerin sendika–siyaset ilişkisini ideolojik bir bağlılıktan ziyade araçsal bir işlev üzerinden değerlendirdiği görülmektedir. Bu eğilim, hükümete yakın / uyumcu konumdaki bir sendika üyesinin şu ifadesinde somutlaşmaktadır: *"Sendikamın siyasi iktidarla yakın çalıştığını düşünüyorum. Bu sayede taleplerin iletilmesi kolaylaşıyor. Ama bu durum bağımsızlık algısını zedeliyor olabilir."* Katılımcının hem avantajı hem de riski eş zamanlı dile getirmesi, siyasal yakınlığın üyeler nezdinde eleştirel bir farkındalıkla kabul gördüğüne işaret etmektedir. Bu bulgu, sendikal bağlılığın somut kazanımlar ve kurumsal etki kapasitesi üzerinden kurulduğunu ileri süren araçsal sendikal bağlılık yaklaşımlarıyla örtüşmektedir (Jessup, 1978).

Bu noktada ideolojik yakınlık ile değer temelli ortaklık kavramları analitik olarak ayrıştırılmalıdır; her iki kavramın tanımı için bkz. Bölüm 2.1. Benzer biçimde, aynı kategoride yer alan bir başka katılımcı, değer uyumu temelinde bu yakınlığı şu şekilde gerekçelendirmektedir: *"Muhafazakâr değerlerle örtüştüğü için bu sendikadayım. Siyasi yakınlığı rahatsız edici bulmuyorum. Hatta eğitimin istikrarı açısından faydalı görüyorum. Ama farklı görüşteki üyelerin de kendini rahat hissetmesi sağlanmalı."* Bu anlatı, siyasal yakınlığın meşrulaştırılırken örgüt içi çoğulculuk beklentisinin de eş zamanlı olarak dile getirildiğine işaret etmektedir.

Eleştirel konumdaki sendika üyelerinin bir bölümü ideolojik yakınlık ile kurumsal siyasal bağı birbirinden sistematik olarak ayrıştırmaktadır. Bu ayırım hem sendikal özerklik kaygısını hem de kapsayıcılık beklentisini aynı anda taşıyan şu ifadede belirginleşmektedir: *"İdeolojik bir yakınlık olabilir ama doğrudan siyasi bir bağ yok. Sendikanın güçlü olması benim için yeterli. Ancak siyasetle mesafe korunursa daha fazla öğretime ulaşabilir."* Bu ifade yalnızca bireysel bir tercihi değil; üyelerin sendikal meşruiyeti ideolojik kimlikten değil işlevsel kapasiteden türettiğini göstermektedir. Öte yandan katılımcının mesafe vurgusunun kapsayıcılık kaygısıyla iç içe geçmesi, Labbé ve Croisat'ın (1992) ideolojik yakınlığın örgüt içi çeşitliliği sistematik biçimde azaltabileceği yönündeki tespitleriyle doğrudan örtüşmektedir.

Bu bulgular birlikte ele alındığında, eğitim çalışanlarının sendika–siyaset ilişkisini ağırlıklı olarak pragmatik ve araçsal bir zeminde anlamlandırdıkları görülmektedir. Siyasal yakınlık, taleplerin görünürlüğünü ve temsil kapasitesini artıran bir unsur olarak değerlendirilirken; sendikal bağımsızlık, örgüt içi çoğulculuk ve kapsayıcılık gibi normatif ilkelerle dengelenmesi gereken bir ilişki biçimi olarak da algılanmaktadır. Bu yönüyle bulgular, sendikal bağlılığın ideolojik bir özdeşleşmeden ziyade, somut kazanımlar, güç ve temsil olanakları üzerinden şekillendiğini ileri süren araçsal sendikal bağlılık yaklaşımlarıyla örtüşmektedir. Özellikle katılımcıların *"taleplerin iletilmesi kolaylaşıyor"* ve *"sendikanın güçlü olması benim için yeterli"* yönündeki ifadeleri, üye–sendika ilişkisinin fayda–maliyet dengesi temelinde kurulduğunu vurgulayarak Jessup'un (1978) sendikal bağlılığı işlevsel bir araç olarak ele alan yaklaşımıyla anlamlı bir paralellik ortaya koymaktadır.

Siyasal söylemin yoğunluğu, katılımcılar tarafından sendikal temsil kalitesinin belirleyici bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Söylem dozunun temsil üzerindeki etkisini eleştirel bir perspektifle ele alan bir katılımcı şunları ifade etmektedir: *"Bazı açıklamalar bana fazla politik geliyor. Ama diğer sendikaların sessizliğine göre bu hâlini tercih ederim. En azından tarafını belli ediyor."* Bu ifade analitik açıdan önemli bir gerilimi yansıtmaktadır: katılımcı siyasal görünürlüğü bütünüyle reddetmemekte, ancak söylemsel yoğunluğun sendikal kapsayıcılığı zedeleyebileceğini örtük biçimde kabul etmektedir. Nitekim, Labbé ve Croisat (1992), sendikaların belirli bir siyasal eğilimle özdeşleşmesinin farklı görüşteki üyelerin katılımını sistematik biçimde sınırladığını ortaya koymaktadır. Katılımcı anlatısı bu kuramsal çerçeveyi nitel düzeyde doğrulamaktadır.

Aynı kategoride yer alan bir başka katılımcı, sürekli muhalefet pratiğinin örgütsel yıpranma yarattığını vurgulamaktadır: *"Sendikanın eleştirel olması önemli. Ama sürekli muhalefet etmek de yıpratıyor. Daha yapıcı olunabilir. Hem eleştiren hem öneren bir yapı daha etkili olur."* Bu değerlendirme, siyasal pozisyon almanın sürdürülebilirliği ve sendikal etkinlik arasındaki gerilime işaret etmektedir.

Söylemsel yakınlığın kurumsal algı üzerinde yarattığı dönüşüm, katılımcıların bir bölümü tarafından sendikal kimlik açısından ciddi bir risk olarak değerlendirilmektedir. Organik bağ ile söylemsel yakınlık arasındaki ayrımı vurgulayan bir katılımcı şunları ifade etmektedir: *"Partiyle organik bağ yok ama söylem olarak çok yakınlaşıyor zaman zaman. Bu da dışarıdan bakıldığında sendikayı bir siyasi aktör gibi gösteriyor."* Bu ifade analitik olarak iki düzeyde okunabilir: birincisi, kurumsal bağ ile söylemsel angajmanın birbirinden bağımsız değişkenler olduğu; ikincisi, söylemsel yakınlığın kurumsal bağdan bağımsız olarak dış algıyı belirleyebildiği. Bu durum, sendikaların kapsayıcılık kapasitesini doğrudan sınırlamaktadır. Zürcher'in (2004) sivil toplum örgütlerinin iktidarla aşırı söylemsel yakınlaşmasının örgütsel özerkliği zedeleyebileceğine ilişkin tespitleri bu bulguyla doğrudan örtüşmektedir.

Siyasal yakınlığın örgüt içi çoğulculuk üzerindeki aşındırıcı etkisi, tarihsel bir karşılaştırma perspektifiyle de gözlemlenebilmektedir. Hükümete yakın / uyumcu konumdaki bir sendika üyesi, bu dönüşümü şu sözlerle somutlaştırmaktadır: *"Eskiden daha dengeliydi. Şimdi parti söylemine çok yaklaştı gibi hissediyorum. Bu da içeride farklı düşünenleri uzaklaştırıyor. Sendika herkesin sesi olmalı."* Bu ifade salt bir bireysel gözlemin ötesinde analitik açıdan üç önemli sonucu barındırmaktadır: birincisi, siyasal yakınlığın zaman içinde derinleşen bir süreç olduğu; ikincisi, bu derinleşmenin örgüt içi çeşitliliği sistematik biçimde daralttığı; üçüncüsü ise katılımcının bu durumu meşru bulmadığı ve normatif bir beklenti olarak kapsayıcılığı ön plana çıkardığı. Bu bulgular Labbé ve Croisat'ın (1992) ideolojik özdeşleşmenin temsil kaybı zincirini doğrudan nitel düzeyde desteklemektedir.

Katılımcı anlatıları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, siyasal yakınlığın sendika içinde bir temsil krizine yol açtığına dair güçlü bir algının oluştuğu görülmektedir. Siyasi söylemin baskın hâle gelmesi, örgütsel homojenleşme, dışlanmışlık hissi ve farklı görüşlerin marjinalleşmesi gibi yapısal risklerle birlikte düşünülmektedir. Bununla birlikte, bu eleştiriler mutlak bir reddiyeye değil; alternatif sendikaların sessizliği karşısında siyasal görünürlüğün görece kabul edilebilirliğine dayanan ikircikli bir değerlendirmeye de işaret etmektedir.

Bu durum, Labbé ve Croisat'nın (1992) sendikaların "temsili aktörden ideolojik aktöre kayışı" olarak tanımladığı dönüşümle doğrudan örtüşmektedir. Yazarlar, sendikaların belirli bir siyasal eğilimle özdeşleşmesinin, örgüt içi çeşitliliği sistematik biçimde azalttığını ve farklı görüşteki üyelerin katılımını sınırladığını; üyelik oranları, toplantı katılımı ve iç seçim verileri üzerinden ortaya koymaktadır. Katılımcıların *"farklı düşünenleri uzaklaştırıyor"* ve *"sendikayı bir siyasi aktör gibi gösteriyor"* yönündeki ifadeleri, Labbé ve Croisat'nın (1992) ideolojik özdeşleşme temsil kaybı zincirini bu çalışmada nitel düzeyde doğrulayan bulgular olarak değerlendirilebilir.

Sendikaların siyasetle doğrudan ve partizan bağlar kurmak yerine, ilkesel sınırlar içinde ölçülü ve mesafeli bir ilişki geliştirmesi gerektiği görüşü katılımcılar tarafından güçlü biçimde dile getirilmektedir. Sol-laik / eleştirel konumdaki bir sendikanın üyesi olan bir katılımcı, sendikal siyaset anlayışını değerler üzerinden tanımlamaktadır: *"Sendikanın siyasi duruşu net ama ben bunu savunduğu"*

değerlerle ilgili buluyorum. Partilere bağlı değil, ilkelere bağlı. Politik olmak her zaman partizanlık değildir.” Bu ifade, siyasal duruş ile partizan angajman arasında bilinçli bir ayırım kurulduğunu göstermektedir.

Aynı kategoride yer alan bir başka katılımcı ise eğitim alanının doğası gereği politik bir alan olduğunu vurgulayarak şu değerlendirmeyi yapmaktadır: *“Siyasallaşmakla suçlanıyor ama eğitim zaten politiktir. Barış, laiklik ve eşitlik gibi değerleri savunması beni cezbediyor. Bu siyasi değil, insani duruş.”* Bu anlatı, sendikal siyasetin normatif değerler üzerinden meşrulaştırıldığını ve bu meşruiyetin parti siyasetinden ayrıştırıldığını ortaya koymaktadır.

Bağımsız / ilkesel ya da eleştirel konumdaki bir başka sendikanın üyesi olan bir öğretmen, ilkesel temasın ölçülü yürütülmesi gerektiğine dikkat çekmektedir: *“Partiyle özdeşleşme doğru değil. Ama aynı ilkeleri savunmak bizi otomatik olarak yakınlaştırıyor. Bu bir bağlılık değil. Yine de mesafeyi korumak gerek.”* Bu ifade, değer yakınlığı ile örgütsel bağımlılık arasındaki sınırın katılımcılar açısından net biçimde kurulduğunu göstermektedir.

İdeolojik yakınlık ile kurumsal bağımsızlık arasındaki dengeye vurgu yapan bir diğer katılımcı ise şu görüşü dile getirmektedir: *“Siyasetle fazla iç içe olmak sendikanın farklı seslere kapalı olmasına yol açabilir. Üyeyi temsil etmesi esas. Herkes kendini ait hissedebilmeli.”* Bu değerlendirme, siyasal temasın sendikal temsil ve çoğulculuk üzerindeki olası sınırlayıcı etkilerine yönelik temkinli bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

Özetle elde edilen görüşlerden, sendikaların yalnızca üyelerinin maddi çıkarlarını savunan kurumsal yapılar olmanın ötesinde, değer temelli bir toplumsal aktör olarak konumlandırılabilceği yönündeki yaklaşımlarla örtüşmektedir. Bu çerçevede, M. Poole’un (1997) daha çok yapısal ve kurumsal analizlerine kıyasla, Hyman’ın (1994; 2001) sendikacılığı adalet, eşitlik ve dayanışma gibi evrensel değerler üzerinden ele alan normatif yaklaşımıyla daha güçlü bir paralellik göstermektedir. Hyman’a göre sendikalar, belirli bir siyasi partiye angaje olmadan da ilke temelli bir siyasal duruş geliştirebilir; bu durum hem toplumsal meşruiyeti güçlendirir hem de siyasallaşmanın partizanlığa indirgenmesini engeller. Katılımcıların *“insani duruş”*, *“ilkelere bağlı olmak”* ve *“mesafeyi korumak gerek”* yönündeki ifadeleri, öğretmen sendikaları bağlamında bu değer temelli sendikal siyaset anlayışının nitel karşılıklarını ortaya koymaktadır.

Katılımcıların bir kısmı sendika üyeliğini ideolojik yakınlıktan (kurumsal siyasal hizalanmadan) ziyade, somut kazanımlar ve işlevsel etki kapasitesi üzerinden değerlendirmektedir. Bağımsız / ilkesel ya da eleştirel konumdaki bir sendikanın üyesi olan bir öğretmen, faydacı yaklaşımını şu sözlerle ifade etmektedir: *“Ben siyasi görüşümden bağımsız olarak sendikadayım. Çünkü hak aramada etkili. Ama sendika siyasetle daha mesafeli olmalı. Özellikle genç öğretmenler için bu çok belirleyici.”* Bu anlatı, sendikal bağlılığın siyasal kimlikten çok performans ve sonuç odaklı olarak kurulduğunu göstermektedir.

Bağımsız bir sendikanın üyesi olan bir başka katılımcı, siyasal bağımsızlığın kapsayıcılık üzerindeki etkisini vurgulamaktadır: *“Bağımsız kalabilen nadir yapılardan biri. Siyasi görüşüm farklı ama burada herkes için bir alan var. Bu benim için çok değerli. Temsilin önündeki engeller kalkıyor.”* Bu ifade, ideolojik tarafsızlığın örgütsel kapsayıcılığı artırdığına dair algıyı öne çıkarmaktadır.

Özel öğretim alanında çalışan bir sendika üyesi ise gündemin ideolojik tartışmalardan çok mesleki hayatta kalma sorunları etrafında şekillendiğini şu sözlerle dile getirmektedir: *“Bizim gündemimiz siyaset değil, hayatta kalmak. Güvencemiz yok, maaşımız düşük. Bu sendika bu konularda ses çıkarıyor. O yüzden destekliyorum.”* Benzer biçimde, aynı kategoride yer alan bir başka katılımcı, sendikal bağlılığını performans üzerinden tanımlamaktadır: *“Ben ideolojiden çok gerçeklik arıyorum. Bizi kim savunuyorsa oradayım. Bu sendika da şu an bunu yapıyor. O yüzden üyeliğimi önemsiyorum.”*

Bu bulgular, sendikal bağlılığın ideolojik özdeşleşmeden ziyade somut fayda ve etkililik beklentisi üzerinden kurulduğunu ileri süren yaklaşımlarla örtüşmektedir. Gordon, Philpot, Burt, Thompson ve Spiller (1980) geliştirdiği sendikal bağlılık çerçevesi, üyelerin sendikaya yönelimini kimlik temelli aidiyet kadar, hatta bazı bağlamlarda ondan daha fazla, araçsal kazanımlar üzerinden

açıkladığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların “*hak aramada etkili*” ve “*bizi kim savunuyorsa oradayım*” yönündeki ifadeleri, bu fayda odaklı motivasyonu çalışmanın nitel bulguları düzeyinde görünür kılmaktadır.

Benzer şekilde, Millen’in (1968) özellikle güvencesiz ve kırılgan emek piyasalarında sendikaların mesleki sorunlara odaklanarak meşruiyet kazandığını vurgulayan tespitleriyle de anlamlı bir paralellik kurulabilir. Güvencesiz çalışma koşulları altında bulunan katılımcıların siyaset dışı, saha ve sorun odaklı sendikal tercihlerinin öne çıkması, bu mesleki-araçsal bağlılık modelinin öğretmen sendikaları bağlamında güncel bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

4.2. Sendikaların eğitim politikaları üzerindeki etkisi: doğrudan erişim ve eleştirel kamusal söylem

Sendikaların siyasal yapılarla kurduğu ilişkilerin eğitim politikalarının belirlenmesi ve uygulanması üzerindeki etkileri, katılımcılar tarafından çok boyutlu ve farklı düzeylerde değerlendirilmektedir. Hükümete yakın / uyumcu konumdaki bir sendikanın üyesi olan bir öğretmen, siyasal temasın politika üretiminde avantaja dönüşebildiğini şu sözlerle ifade etmektedir: “*Eğitim politikalarının belirlenmesinde söz sahibi olmak bence önemli. Siyasi ilişkiler bu anlamda etkili oluyor. Bazı alanlarda üyeler lehine kararlar aldırabildik.*” Bu değerlendirme, sendika-siyaset ilişkisinin politika yapım süreçlerine erişimi kolaylaştıran işlevsel bir kanal olarak algılandığını göstermektedir.

Aynı kategoride yer alan bir başka katılımcı, siyasal yakınlığı yalnızca pratik sonuçlar üzerinden değil, değerlerin politika alanına yansıması açısından da ele almaktadır: “*İktidara yakın olmak, eğitim politikalarında daha fazla söz hakkı sağlıyor. Değerlerimizin eğitimde yer bulması açısından bu etkiyi olumlu buluyorum.*” Bu ifade, sendikal etkinin yalnızca teknik düzenlemelerle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda normatif ve ideolojik boyutlar taşıyabildiğini ortaya koymaktadır.

Eleştirel konumdaki bir sendikanın üyesi olan bir katılımcı ise daha temkinli bir yaklaşım sergileyerek sendikal etkinin sınırlı ve seçici olduğunu vurgulamaktadır: “*Bazı konularda sendikamızın görüşlerinin dikkate alındığını görüyorum. Özellikle milli eğitim politikalarında katkısı var. Ama her zaman yeterince yansımıyor.*” Bu anlatı, siyasal temasın otomatik ve sürekli bir etki üretmediğine, bağlamsal ve dönemsel sınırlılıklar taşıdığına işaret etmektedir.

Katılımcı görüşleri birlikte değerlendirildiğinde, sendika-siyaset ilişkilerinin eğitim politikaları üzerinde potansiyel bir etki alanı yarattığı; ancak bu etkinin kapsamı, sürekliliği ve yönünün sendikanın konumu ve siyasal bağlamla yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bulgular, Duverger’in (1967) toplumsal kurumların iktidarla kurdukları ilişkiler aracılığıyla politika yapım süreçlerinde etkili olabildikleri yönündeki değerlendirmeleriyle örtüşmektedir. Benzer biçimde Lefranc’ın (1971), özellikle kamu sektöründe faaliyet gösteren sendikaların karar alıcılarla temas hâlinde olmalarının yönlendirme ve etki kapasitesini artırabileceğine ilişkin tespitleri de bu bulgularla paralellik göstermektedir. Bununla birlikte, katılımcı anlatılarında bu tür yakın ilişkilerin temsil çeşitliliğini sınırlayabileceği ve sendikal özerkliği aşındırabileceği yönünde dile getirilen kaygılar, sendikal etkinin aynı zamanda yapısal riskler barındırdığına işaret etmektedir.

Eleştirel siyasallık ve kamuoyu oluşturma yoluyla etki, sendikaların eğitim politikaları üzerindeki rolünü açıklayan önemli temalardan biri olarak öne çıkmaktadır. Sol-laik / eleştirel konumdaki bir sendikanın üyesi olan bir öğretmen, sendikasının iktidar politikalarına karşı alternatif üretme kapasitesini şu sözlerle ifade etmektedir: “*Sendikam, eğitim politikalarında iktidarı eleştirerek alternatif üretiyor. Özellikle laiklik ve bilimsel eğitim konusunda etkili olduğunu düşünüyorum.*” Bu değerlendirme, sendikal etkinin doğrudan politika değişikliği üretmekten ziyade, alternatif söylem ve çerçeveler geliştirme üzerinden kurulduğunu göstermektedir.

Aynı kategoride yer alan bir başka katılımcı, kamuoyunda farkındalık yaratmanın önemine dikkat çekmektedir: “*Çok net bir şekilde eğitimde gericileşmeye karşı duruyoruz. Bu politikaları değiştiremiyoruz belki ama kamuoyunda farkındalık yaratıyoruz.*” Bu ifade, sendikal etkinin yalnızca

karar alıcılar nezdinde değil, toplumsal algı ve tartışma alanı üzerinden de şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Benzer biçimde, bağımsız / ilkesel ya da eleştirel konumdaki bir başka sendikanın üyesi olan bir katılımcı, sendikaların dengeleyici rolünü şu sözlerle vurgulamaktadır: “*Eğitim politikalarının iktidarın elinde şekillenmesine karşı bir denge unsuru olarak önemli bir rol oynuyoruz. Bu bile başlı başına bir etkidir.*” Bu anlatı, sendikaların doğrudan karar mekanizmalarına erişimleri sınırlı olsa dahi, dengeleyici ve sınırlandırıcı bir işlev üstlenebildiklerine işaret etmektedir.

Aynı kategoride yer alan bir diğer katılımcı ise çağdaş eğitim anlayışının savunulmasında kamuoyu etkisini ön plana çıkarmaktadır: “*Özellikle çağdaş, parasız ve bilimsel eğitim savunusunda kamuoyu yaratma etkimiz belirgin. Siyasete karşı duruşumuz bu alanda belirleyici.*” Bu ifade, sendikal siyaset anlayışının değer temelli bir kamusal pozisyon alma biçimi olarak kurulduğunu göstermektedir.

Katılımcı anlatıları bir arada değerlendirildiğinde, sendikaların yalnızca çıkar temelli müzakere aktörleri olarak değil, aynı zamanda eleştirel kamusal aktörler olarak konumlandıkları görülmektedir. Bu bağlamda sendikal etki, doğrudan politika değişikliğinden ziyade; alternatif söylem üretme, kamuoyunda farkındalık yaratma ve iktidar politikalarına karşı toplumsal bir denge unsuru oluşturma üzerinden tanımlanmaktadır. Bu durum, sendikaların meşruiyetlerini yalnızca üyelerine sağladıkları somut kazanımlardan değil, savundukları değerler ve kamusal müdahale kapasiteleri üzerinden de kurduklarına işaret etmektedir.

Siyasal yakınlığın eğitim politikalarında tek taraflılığa yol açabileceği yönündeki kaygılar, katılımcılar tarafından güçlü biçimde dile getirilmektedir. Hükümete yakın / uyumcu konumdaki bir sendikanın üyesi olan bir öğretmen, sendika-siyaset ilişkisinin eleştirel kapasiteyi zayıflatabildiğini şu sözlerle ifade etmektedir: “*Bazen sendika ile siyasi yapı o kadar iç içe geçiyor ki, alınan kararlar eleştirilmeden kabul ediliyor. Bu da eğitimde tek yönlü bir yaklaşım yaratıyor.*” Bu anlatı, siyasal yakınlığın sendikal özerklik ve eleştirel mesafe açısından riskler barındırabildiğine işaret etmektedir.

Eleştirel konumdaki bir sendikanın üyesi olan bir katılımcı ise liyakat ve eşitlik ilkeleri üzerinden benzer bir endişeyi dile getirmektedir: “*Politik baskılardan uzak durmak gerek. Eğitimde liyakat ve eşitlik olmalı. Sendikanın siyasete fazla yaklaşması bu dengeyi bozabiliyor.*” Bu değerlendirme, siyasal temasın eğitim politikalarında adalet algısını zedeleyebileceği yönündeki kaygıyı ön plana çıkarmaktadır.

Bir başka katılımcı ise eleştirel konumdaki sendikalarda da etkinliğin sınırlı kalabildiğine dikkat çekmektedir: “*Politik duruş net ama bu duruşun eğitim politikalarına yansımaları bazen sadece eleştiri düzeyinde kalıyor. Etkiye dönüşmesi zorlaşıyor.*” Bu ifade, siyasal pozisyon almanın tek başına politika üretiminde belirleyici olmadığını; eleştirel söylemin etkili sonuçlara dönüşmesinin yapısal sınırlılıklarla karşılaşabildiğini göstermektedir.

Katılımcı anlatıları bir arada değerlendirildiğinde, sendikaların siyasal örgütlerle kurdukları yakın ilişkilerin eğitim politikalarında ideolojik daralma, çoğulculuk kaybı ve eleştirel kapasitenin zayıflaması gibi riskler doğurabileceğine dair güçlü bir algının bulunduğu görülmektedir. Bu bulgular, Lefranc’ın (1971) sendikaların siyasal partilerle kurdukları sıkı ilişkilerin yönlendirici olmakla birlikte ideolojik etkiler yaratabileceği yönündeki tespitleriyle ve Zürcher’in (2004) sivil toplum örgütlerinin devletle aşırı yaklaşmasının örgütsel özerkliği zedeleyebileceği ve çoğulculuğu sınırlayabileceğine ilişkin analizleriyle paralellik göstermektedir.

Bununla birlikte katılımcılar, siyasetle kurulan ilişkilerin bütünüyle reddedilmesi gerektiğini değil, ilkesel ve dengeli bir çerçeve içinde yürütülmesinin önemini vurgulamaktadır. Siyasal bağların, doğru sınırlar içinde kaldığında, yalnızca stratejik bir araç olarak değil; üyelerin günlük haklarını, güven duygusunu ve mesleki onurunu koruyan bir dayanışma zemini oluşturabileceği ifade edilmektedir. Bu yönüyle siyasetle kurulan ilişkiler, aşırı yaklaşma durumunda risk üretirken; ilkesel bir yaklaşım benimsendiğinde, üyelerin umutlarını pekiştiren ve sendikal aidiyeti güçlendiren bir köprüye de dönüşebilmektedir.

Siyasetten bağımsız işlevsel etki ve somut sonuç arayışı, görüşmelerde öne çıkan önemli bir perspektif olarak ortaya çıkmaktadır. Bağımsız sendikal kurumda örgütlü bir öğretmen, siyasal mesafenin tabanla kurulan ilişkiyi güçlendirdiğini şu sözlerle ifade etmektedir: *“Gerçekten bağımsız bir yapı olarak, doğrudan öğretmenlerin sesi olabiliyoruz. Bu da eğitim politikalarında sahici bir taban etkisi yaratıyor.”* Özel öğretim alanında faaliyet gösteren bir sendikanın üyesi olan bir katılımcı ise sendikal etkinliği siyasal nüfuzdan ziyade emek mücadelesinin görünür kılınması üzerinden değerlendirmektedir: *“Bizim önceliğimiz emek mücadelesi. Eğitim politikalarında doğrudan etkimiz olmasa da özel öğretim alanındaki sömürüyü görünür kıldık.”* Aynı kurumdan bir başka katılımcı, sendikal etkiyi pratik kazanımlar üzerinden tanımlayarak şunları belirtmektedir: *“Taban maaş, güvenceli çalışma gibi konulara odaklandığımız için politikadan çok pratiğe etki ediyoruz.”*

Bu değerlendirmeler, Gordon vd.’nin (1980) geliştirdiği araçsal sendikal bağlılık yaklaşımı ile Millen’in (1968) mesleki odaklı sendikal bağlılık analizleriyle örtüşmektedir. Söz konusu yaklaşımlar, üyelerin sendikayla kurduğu ilişkinin ideolojik aidiyetten çok somut kazanımlar ve işlevsel temsil beklentisi üzerinden şekillenebileceğini vurgulamaktadır. Benzer biçimde W. L. Poole (1997), sendikaların meşruiyetini siyasal temsil kapasitesinden ziyade tabana yakın, katılımcı ve gündelik sorunlara temas eden pratiklerden türettiklerine dikkat çekmektedir.

Bu araştırmanın bulguları da sendikal etkinin yalnızca siyasal aktörlerle kurulan ilişkiler aracılığıyla değil, üyelerin gündelik çalışma deneyimleri ve somut ihtiyaçları üzerinden de inşa edilebileceğine işaret etmektedir. Katılımcı anlatıları, pratik odaklı sendikal faaliyetlerin öğretmenlerin sendikal örgütlere duyduğu güveni güçlendirdiğini ve eğitim alanında daha görünür, doğrudan ve somut etkiler üretebildiğini göstermektedir. Bu çerçevede sendikalar, siyasal bağımsızlıklarını koruyarak emek mücadelesini görünür kılabilmekte ve üyelerin gündelik sorunlarına temas eden işlevsel bir temsil biçimi geliştirebilmektedir.

4.3. Sendika–siyaset ilişkisinin hak arama süreçlerine yansımaları

Siyasal ilişkilerin hak arama süreçlerine etkisi, katılımcı anlatılarında stratejik avantaj ile bağımsızlık ve temsil riski arasında konumlanan bir eksenle değerlendirilmektedir. Hükümete yakın / uyumlu konumdaki bir sendikada örgütlü bir öğretmen, siyasal temasların hak kazanım süreçlerini hızlandırabildiğini şu sözlerle ifade etmektedir: *“Siyasi ilişkilerin doğru kurulduğu durumlarda, hak mücadelesinde çok şey kazanılabiliyor. Talepler doğrudan muhataplara iletilebildiği için süreçler hızlanıyor. Ama bu ilişki tek taraflı olmamalı, üyeye hizmet etmeli.”* Aynı kategoriye mensup bir başka katılımcı ise bu avantajın kapsayıcılık ilkesini zedelememesi gerektiğine dikkat çekmektedir: *“İktidar desteği, hak arayışında önemli bir avantaj. Yasaların şekillenmesinde etkili olunabiliyor. Ancak bu güç yalnızca belli bir dünya görüşünü yansıtmamalı; tüm üyelerin ortak sorunlarına odaklanmalı.”*

Milliyetçi-muhafazakâr çizgide konumlanan bir sendikanın üyesi olan bir katılımcı ise siyasetle kurulan ilişkinin biçimine vurgu yaparak daha temkinli bir yaklaşım sergilemektedir: *“Siyasetle ilişki kurmadan bazı hak mücadelelerinin karşılık bulması zor. Ancak bu ilişki organik değil, ilkesel bir düzlemde yürütülmeli. Aksi hâlde güven kaybı yaşanıyor.”* Bu ifadeler, siyasal temasların tamamen reddedilmediğini; ancak bu temasların sendikal özerkliği ve üyeler arası temsil dengesini zedelemeyecek biçimde sınırlandırılması gerektiğine yönelik güçlü bir hassasiyeti yansıtmaktadır.

Bu bulgular, Duverger’in (1967) sendikalar gibi toplumsal kurumların siyasal aktörlerle kurdukları ilişkiler aracılığıyla politika yapım süreçlerinde somut kazanımlar elde edebilecekleri yönündeki değerlendirmeleriyle uyum göstermektedir. Bununla birlikte Lefranc’ın (1971) vurguladığı üzere, bu tür ilişkiler aynı zamanda sendikal taleplerin siyasal iktidar tarafından araçsallaştırılması ve örgütsel özerkliğin zayıflaması riskini de beraberinde getirebilmektedir. Katılımcı anlatıları, siyasal ilişkilerin hak arama süreçlerinde işlevsel bir araç olarak görülebildiğini; ancak bu ilişkinin ilkesel sınırlar içinde yönetilmemesi durumunda güven kaybı ve temsil çeşitliliğinin zedelenebileceğine dair güçlü bir farkındalık bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Siyasi angajmanların sendikal bağımsızlığı zedeleyerek hak mücadelesinin etkinliğini sınırlandırabileceği kaygısı, katılımcılar tarafından güçlü bir biçimde dile getirilmektedir. Hükümete yakın / uyumcu konumdaki bir sendikanın üyesi bir öğretmen, hükümetle yakın ilişki kurulmasının risklerine şu sözlerle dikkat çekmektedir: *“Eğer sendika siyasi yapıya fazla angaje olursa, üyelerin gerçek sorunları göz ardı edilebilir. Hak mücadelesi, bağımsız bir zemine oturmalı. Aksi takdirde, sendika hükümetin bir uzantısına dönüşür ve mücadele gücünü kaybeder.”* Aynı sendikal örgütten bir başka katılımcı, temsil krizine işaret ederek şunları ifade etmektedir: *“Siyasi ilişkiler bazen sendikanın üyeye değil, siyasi çizgiye hizmet etmesine yol açabiliyor. Bu da eğitim çalışanlarının taleplerini zayıflatıyor. Mücadele, herkesin sesi duyulduğunda güçlü olur.”*

Değer temelli bir sendikal çizgide konumlanan bir sendika üyesi ise hak mücadelesinin inandırıcılığı açısından bağımsız duruşun önemini vurgulamaktadır: *“Hak mücadelesi sadece sokakta değil, siyasette de yürütülmeli. Ancak bunun yolu bağımsız duruştan geçiyor. Parti çizgisine göre tavır alırsan inandırıcılığın kalmaz.”*

Katılımcı ifadeleri, W. L. Poole’un (1997) aşırı yakın siyasi ilişkilere mesafeli durmanın güven bağıını koruduğu yönündeki tespitleri ile Labbé ve Croisat’ın (1992) ideolojik yakınlığın üyeler üzerinde bağımlılık ve temsil krizine yol açabileceğine dair uyarılarıyla örtüşmektedir. Katılımcı anlatıları, stratejik siyasi ilişkiler kurarken bağımsızlık ve ilkesel duruşun korunmasının hem sendikal meşruiyet hem de üyelerle güven ilişkisi açısından kritik olduğunu göstermektedir.

İlkeli ve eleştirel siyasallığın hak mücadelesine güç verdiği perspektifi, katılımcılar tarafından önemli bir konu olarak vurgulanmaktadır. Eleştirel konumdaki sendikal kurumlarda örgütlü bir öğretmen, örgütlü duruşun direncini şu sözlerle ifade etmektedir: *“Siyasallaşmış yapılar genelde sendikaları bastırıyor. Biz, bunun karşısında örgütlü durmayı seçiyoruz. Bu da hak arayışını daha dirençli ama daha meşakkatli kılıyor.”* Aynı sendikal örgütten bir başka katılımcı, net duruşun hak mücadelesine katkısını şöyle dile getirmektedir: *“Bizim sendikamız siyasi bir çizgiye sahip ama bu, hak mücadelesinde etkili olmasını engellemiyor. Aksine net duruş, güç kazandırıyor.”*

Değer temelli bir sendikal yaklaşım sergileyen bir sendika üyesi ise kapsayıcılık bilincine dikkat çekerek şunları ifade etmektedir: *“Siyasi yapılar genelde işine gelen talepleri duyuyor. Oysa sendikaların görevi, her üyeyi temsil etmek. Biz bu bilinçle hareket ediyoruz.”*

Bu bulgular, Lefranc’ın (1971) sendikal meşruiyetin yalnızca siyasi ilişkilerle değil, değer temelli bir duruşla sağlanabileceğini vurgulayan çalışmasıyla uyumludur. Lefranc'a göre, sendikaların üyelerine ve topluma karşı sorumlulukları, ideolojik veya siyasal baskılardan bağımsız bir şekilde sürdürülmelidir; böylece sendikalar hem güvenilir hem de etkili bir aktör olarak varlık gösterebilir. Benzer biçimde, Weingarten (2012) öğretmen sendikalarının yalnızca çıkar koruyan kurumlar olmadığını, aynı zamanda eğitim politikalarına yapıcı öneriler sunan ve demokratik süreçlere katkıda bulunan aktörler olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların vurguladığı net duruş ve kapsayıcılık bilinci, Lefranc (1971) ve Weingarten’in (2012) teorik çerçevelerinde öngörülen değer temelli ve demokratik yaklaşımları somut olarak desteklemektedir.

Siyasetten bağımsız, taban odaklı hak mücadelesi katılımcılar tarafından güçlü bir biçimde savunulmaktadır. Bağımsız bir sendikal kurum üyesi bir öğretmen, bu yaklaşımın samimiyet yaratmadaki rolünü şöyle ifade etmektedir: *“Siyasi angajmandan uzak durmak, hak mücadelesini daha güçlü kılıyor. Biz doğrudan üyelerin taleplerine odaklandığımız için samimi bulunuyoruz.”* Aynı sendikal örgütten bir başka katılımcı, güven unsurunun önemine dikkat çekmektedir: *“Gerçekten öğretmenin sorunlarına eğilen, siyasetten uzak duran bir sendikanın hak alması daha kolay oluyor. Güven duygusu burada önemli.”*

Özel eğitim sektöründe faaliyet gösteren bir sendika üyesi, özellikle görünmez kalan kesimlerin temsilinin önemine vurgu yapmaktadır: *“Siyaset çoğu zaman özel sektör öğretmenlerini görmezden geliyor. Biz sendika olarak bu sessizliği kırmaya çalışıyoruz. Hak mücadelesi bizim için yaşamsal.”*

Bu çerçevede, Millen’in (1968) gelişmekte olan ülkelerde sendikaların etkinliğinin sahadaki örgütlenme kapasitesiyle ilişkili olduğu yönündeki analizleri ve W. L. Poole’un (1997) şeffaf ve tabana

yakın ilişkilerin sendikal meşruiyetin temelini oluşturduğunu vurgulayan tespitleriyle uyumludur. Katılımcı anlatıları, siyasal angajmandan bağımsız ve taban odaklı bir yaklaşımın hem güven algısını güçlendirdiğini hem de hak mücadelesinin sahici ve etkili bir şekilde yürütülmesini sağladığını göstermektedir.

4.4. Üye–sendika siyasal uyumu: ideolojik yakınlık ve değer temelli ortaklık

Sendika üyelerinin, sendikalarının siyasal yönelimi ile kendi bireysel görüş ve beklentileri arasındaki uyum, katılımcılar tarafından çok boyutlu bir biçimde değerlendirilmektedir. Sol-laik / eleştirel konumdaki sendikal örgütteki bir öğretmen, yüksek ideolojik örtüşmeyi şu sözlerle dile getirmektedir: *“Benim için sendikanın duruşu çok temsil edici. Laiklik, eşitlik ve anadil hakkı gibi temel konularda ortak düşünüyoruz.”* Hükümete yakın / uyumcu konumdaki bir sendikada yer alan bir başka katılımcı ise manevi değerler bağlamında uyumu şöyle vurgulamaktadır: *“Benimle büyük ölçüde örtüşüyor çünkü eğitimde manevi değerlerin güçlenmesi gerektiğine inanıyorum. Bu konuda sendikanın yönelimi net.”* Bağımsız ve ilkesel bir sendikal örgüt üyesi olan bir katılımcı ise siyasal bağımsızlık ve kendi duruşu arasındaki uyumu şu şekilde ifade etmektedir: *“Sendikanın siyasal bağımsızlığı ve Atatürkçü, laik çizgisi tam bana göre. Hiçbir partiye angaje olmaması benim gibi biri için çok değerli.”*

Nitel analiz çıktıları, Gordon vd.’nin (1980) ideolojik bağlılık kavramıyla doğrudan örtüşmektedir; üyeler, sendikanın kurumsal siyasal konumlanmasını (ideolojik yakınlık) ya da savunduğu normatif ilkeleri (değer temelli ortaklık; bkz. Bölüm 2.1) kendi görüşleriyle uyumlu gördüklerinde bağlılık ve aidiyet duygusu güçlenmektedir. Öte yandan, Lefranc’ın (1971) uyarısı, yüksek ideolojik uyumun bazı durumlarda kapsayıcılığı sınırlayabileceğini ve farklı görüşlerin temsilini zayıflatabileceğini hatırlatmaktadır. Dolayısıyla, literatürde de vurgulandığı üzere, sendikaların üyeleriyle ideolojik yakınlığı güçlü bir bağlılık aracı olsa da çoğulculuk ve kapsayıcılık dengesi gözetilmelidir.

Kısmi uyum durumlarında, katılımcılar ilkesel ortaklık ve işlevselliği ön plana çıkarmaktadır. Hükümete yakın / uyumcu konumdaki bir sendikanın üyesi bir öğretmen, pratik faydayı şu sözlerle ifade etmektedir: *“İdeolojik olarak çok yakın sayılmam ama pratikte üyelerin taleplerine sahip çıkması nedeniyle sendikanın siyasi ilişkilerini sorun etmiyorum.”* Sosyal demokrat / eleştirel konumdaki bir sendikal kurum üyesi, merkez-sol konumunu belirtirken şunları dile getirmektedir: *“Ben merkez sola yakın biriyim. Sendikanın bazı politik çıkışları bana fazla sert gelse de genel duruşu beklentilerimle örtüşüyor.”* Değer temelli bir yaklaşım sergileyen sendikal örgüt üyesi ise kamu eğitimi savunusunu şu şekilde değerlendirmektedir: *“Siyasi yönelimiyle tam örtüşmesem de kamu eğitimini savunması benim için önemli. Bu yüzden burada yer alıyorum.”*

Katılımcı algıları, Jessup’un (1978) ve W. L. Poole’un (1997) analizleriyle uyumludur; söz konusu çalışmalar, sendikal bağlılığın yalnızca ideolojik yakınlığa (kurumsal siyasal hizalanmaya) değil, aynı zamanda değer temelli ortaklıklara (normatif ilkelerin paylaşımına; bkz. Bölüm 2.1) ve işlevselliğe dayandığını göstermektedir. Katılımcı anlatıları, üyelerin ideolojik olarak kısmen uyumlu sendikalara yönelmelerinde, pratik fayda ve ilkesel ortaklık gibi kriterlerin belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Siyasal temsilde gerilim ve uyuşmazlık hissi, katılımcılar tarafından önemli bir tema olarak dile getirilmektedir. Hükümete yakın / uyumcu konumdaki bir sendika üyesi öğretmen, geçmişteki yakınlığın kaybolduğunu şu şekilde ifade etmektedir: *“Eskiden daha yakındım ama son yıllarda sendika parti çizgisine fazlaca yaklaşınca beklentilerime uymamaya başladı. Farklı düşünen üyeler zorlanıyor.”* Eleştirel konumdaki bir sendika üyesi katılımcı, çoğulcu dil ihtiyacını şu sözlerle vurgulamaktadır: *“Siyasi çizgiyle aynıyım ama daha çoğulcu bir dil kullanılsa kapsayıcılık artar. Tabanın bir kısmı kendini dışlanmış hissedebilir.”* Aynı sendikadan bir başka üye, farklı görüşlere alan açmanın önemini şöyle dile getirmektedir: *“Sendikanın siyasal yönelimiyle ilgili büyük sıkıntım yok ama farklı görüşlere de alan açılması gerektiğini düşünüyorum. Bu daha demokratik olur.”*

Elde edilen sonuçlar, Labbé ve Croisat'ın (1992) politik hizalanmanın dışlanmışlık hissi yaratabileceği tespitleri ve Gordon vd.'nin (1980) aidiyetin ifade ortamıyla güçlenmesi analizleriyle uyumludur. Katılımcılar, siyasal yönelimin net olmasının yanı sıra, farklı görüşlerin ifade alanının korunmasının hem kapsayıcılık hem de aidiyet açısından kritik olduğunu vurgulamaktadır.

Siyasi kimlikten bağımsız, temsil gücüne odaklanan yaklaşım, katılımcılar tarafından güçlü bir biçimde vurgulanmaktadır. Bağımsız ve ilkesel bir sendika üyesi öğretmen, hak temelli bakışın uyumunu şu sözlerle ifade etmektedir: *“Çizgisi net ama ideolojik değil. Hak temelli bakış açısıyla her kesimden öğretmenin taleplerini yansıtabiliyor. Bu yönü benimle uyumlu.”* Özel öğretim alanında faaliyet gösteren bir sendika üyesi, ortak talepler üzerinden bağ kurduklarını şu şekilde belirtmektedir: *“Sendikanın siyasi yönelimiyle birebir örtüşmüyorum ama taleplerimiz ortak. Hak mücadelemizde birlikte hareket etmek bana anlamlı geliyor.”* Aynı sendikadan bir başka üye, farklı görüşlere açık yapıyı şu sözlerle değerlendirmektedir: *“Farklı siyasi görüşleri dışlamayan bir yapı. Kendi görüşüm sendikanın çizgisiyle tam örtüşmüyor ama bu yapıda yer bulabiliyorum.”*

Bu yaklaşım, Millen'in (1968) ve Duverger'in (1967) çoğulculuğun aidiyeti güçlendirdiği yönündeki görüşleriyle uyumludur. Katılımcı anlatıları, sendikaların yalnızca ideolojik yakınlığa değil, ortak talepler ve çoğulcu bir temsil anlayışı üzerinden aidiyet ve bağlılık üretebildiğini göstermektedir.

4.5. Örgüt içi dayanışma, temsil ve demokratik işleyiş

Sendika içi ilişkilerde siyasal yönelimin yansımaları, dayanışma, aidiyet ve kapsayıcılık dinamiklerini derinden etkilemektedir. Hükümete yakın / uyumcu konumdaki bir sendika üyesi öğretmen, ideolojik yakınlığın çelişkili etkisini şu sözlerle dile getirmektedir: *“Siyasi duruş, benzer düşünenler arasında bir aidiyet yaratıyor ama farklı görüşteki üyeler kendini biraz dışlanmış hissedebiliyor. Bu da iç birlik hissini zaman zaman zayıflatıyor.”* Milliyetçi-laik / eleştirel konumdaki bir sendika üyesi, pasifleştirici etkiyi şöyle ifade etmektedir: *“Milliyetçi bir çizgide olmak bizim grubumuz için bir avantaj. Ancak bu çizgi dışında kalanlar pasifleşiyor. Gerçek bir birlikten söz etmek zor.”* Eleştirel konumdaki bir sendikal yapı üyesi ise küçük gerilimleri şu sözlerle dile getirmektedir: *“Net bir duruş olması dayanışmayı güçlendiriyor ama farklı görüştekiler daha az görünür oluyor. Bu da iç ilişkilerde küçük gerilimler yaratabiliyor.”*

Bu tema, Lefranc'ın (1971) ideolojik yakınlığın benzer görüşteki üyeler arasında aidiyet yarattığını ancak kapsayıcılığı sınırlayabileceğini vurgulayan analizleri ve Gordon vd.'nin (1980) aidiyetin ifade ortamıyla güçlendiği ancak farklı görüşlerin görünürlüğü sınırlanırsa gerilimlerin oluşabileceği tespitleriyle uyum içermektedir. Kuramsal çerçevede, ideolojik yakınlık dayanışma ve aidiyet sağlarken, kapsayıcılığı ve çoğulculuğu gözetmek sendikal iç ilişkiler için kritik bir denge olarak öne çıkmaktadır.

Sendika içi sessizlik kültürü ve görünmeyen gerilimler, üyelerin katılım ve aidiyet algısını derinden etkilemektedir. Bir bağımsız sendika üyesi öğretmen, hâkim çizgiye uymayanların geri planda kaldığını şu sözlerle ifade etmektedir: *“Sendika içi iletişimde kimi zaman bazı konulara mesafeli duranlar geri planda kalıyor. Bu da birlik değil, sessizlik yaratıyor.”* Eleştirel konumdaki bir sendika üyesi ise söz hakkının kısıtlanabildiğine dikkat çekmektedir: *“Zaman zaman içeride ‘bizim çizgimiz’ dışında kalanların daha az söz hakkı olduğunu hissediyorum. Bu da sendikal bağlılığı etkiliyor.”* Aynı sendikadan bir başka üye, sert duruşun geri çekilmeye yol açtığını şöyle dile getirmektedir: *“Duruşumuz çok net ama biraz da sert. Bu, bazı üyelerin kendini geri çekmesine neden oluyor. Oysa içeride farklı görüşler de olmalı ki dayanışma gerçek olsun.”*

Ortaya çıkan sonuçlar, sendikal katılım ve aidiyetin sürdürülebilirliği açısından fikir çeşitliliği ve ifade özgürlüğünün kritik önemini ortaya koymaktadır. W. L. Poole (1997), üyelerin örgüt içinde düşüncelerini özgürce ifade edebildiği ve katılımın teşvik edildiği ortamların sendikaların meşruiyetini ve etkinliğini artırdığını vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Labbé ve Croisat (1992), katı ideolojik hizalanmanın farklı görüşteki üyelerde dışlanmışlık ve aidiyet kaybı yaratabileceğini ve fikir çeşitliliğinin korunmasının örgütsel bağlılık için temel bir koşul olduğunu belirtmektedir.

Bu çerçevede, sendikalar hem dayanışmayı hem de kapsayıcılığı artırmak için üyelerin görüşlerini ifade edebileceği alanlar yaratmalı ve farklı perspektifleri kapsayan bir kültürü teşvik etmelidir.

Siyasi bağımsızlığın, güven ve gerçek dayanışma yaratmadaki önemi katılımcılar tarafından vurgulanmaktadır. Bir bağımsız sendika üyesi öğretmen, rahat ilişki ortamını şu sözlerle ifade etmektedir: *“Bağımsız duruş, içeride daha rahat bir ilişki ortamı yaratıyor. Kimse baskı hissetmiyor. Bu da dayanışmayı doğal ve güçlü kılıyor.”* Bir başka üye, görev temelli dayanışmayı şöyle dile getirmektedir: *“Siyasetten uzak durmak, sendika içi iletişimi güçlendiriyor. Dayanışma hissi görev ve değer temelli olarak geliyor.”* Özel öğretim alanından bir katılımcı ise ortak mücadele alanının birleştirici etkisine dikkat çekmektedir: *“İdeolojik olarak çok benzemesek bile, sendikada dayanışma yüksek. Çünkü hepimiz aynı sistemden mustaribiz. Bu ortaklık bizi güçlü tutuyor.”*

Bu tematik bulguda, Millen’in (1968) gelişmekte olan ülkelerde eşitlikçi ve şeffaf zemin üzerinde dayanışmanın inşa edilebileceği tespitleri ve Duverger’in (1967) demokratik ve eşitlikçi örgüt kurumlarda gerçek dayanışmanın sağlanabileceğine ilişkin analizleriyle uyumludur. Katılımcı anlatıları, sendikaların siyasal bağımsızlığının hem üyeler arasındaki güveni hem de dayanışmayı güçlendiren temel bir faktör olduğunu göstermektedir.

Görünürde birlik sağlansa da, siyasi hizalanmanın bazı üyeler arasında mesafeli ilişkiler yaratabileceği gözlemlenmektedir. Bir öğretmen, siyasi duruş sayesinde bazı kazanımlar elde edilse de, birlik duygusunun tam olarak beslenmediğini ve çizgiye uymayanların sesinin azaldığını belirtmektedir: *“Siyasi duruş bazı kazanımlar sağlıyor ama birlik duygusu tam olarak oluşmuyor. Çizgiye uymayanların sesi azalıyor.”* Başka bir katılımcı, farklılıkların konuşulabildiği ortamların birlik hissini güçlendireceğini ifade etmektedir: *“Farklı görüşlerin dile getirilebildiği bir ortam, birlik duygusunu artırır.”* Bir diğer öğretmen ise siyasi duruşun motivasyon sağlarken aynı zamanda baskı yarattığını vurgulamaktadır: *“Siyasi çizgi bir yandan motivasyon veriyor, ama bazı üyelere ‘yanlış bir şey söylememeliyim’ baskısı oluşuyor.”*

Bu veriler, Lefranc’ın (1971) gerçek birliğin ifade özgürlüğü ve samimi etkileşim temelinde kurulması gerektiği tespitleri ve W. L. Poole’un (1997) üyelerin fikirlerini özgürce ifade edebildiği ortamların örgütsel meşruiyet ve bağlılık açısından kritik olduğu görüşleriyle uyumludur. İlgili literatür, biçimsel veya siyasi uyumdan kaynaklanan görünürde birliğin, yalnızca ifade özgürlüğü ve katılım sağlandığında gerçek ve sürdürülebilir bir dayanışmaya dönüşebileceğini öne sürmektedir.

4.6. Sendika-siyaset ilişkisinin mesleki gelişim ve kariyer üzerindeki yansımaları

Sendika-siyaset etkileşiminin mesleki gelişim ve kariyer süreçlerine yansımaları da önemli bir inceleme alanı olarak öne çıkmaktadır. Bir öğretmen, siyasi bağlantıların örtük avantajlarını şöyle dile getirmektedir: *“Siyasi bağlantılar bazen idareci atamalarında avantaj sağlayabiliyor. Ben bunu doğrudan yaşamadım ama çevremde örneklerini gördüm. Bu, fırsat eşitliğini zedeliyor.”* Başka bir katılımcı, avantajların sınırlı kapsayıcılığına dikkat çekmektedir: *“Açıkçası, sendikanın iktidarla ilişkisi olarak sağlıyor. Mesleki gelişimde bazı avantajlar yaratabiliyor. Ama bu herkese açık değil, sorun burada.”* Bir diğer öğretmen ise bireysel çabayı ön plana çıkarırken adaletsizlik hissini vurgulamaktadır: *“Ben kendi çabamla ilerlemeye çalışıyorum ama bazı arkadaşların hangi sendikada oldukları sayesinde daha hızlı yol aldığını gördüm.”*

Nitel analiz çıktıları, Hoxby’nin (1996) sendikaların kariyer süreçleri üzerinde dolaylı etkileri olabileceğine ve Labbé ile Croisat’ın (1992) sendikal tercihin kariyer aracılığı sağlayabileceğini ancak kurumsal adaleti zedeleyebileceğini öne sürdüğü tespitlerle uyumludur. Literatür, sendika-siyaset ilişkilerinin mesleki avantajlar sağlayabileceğini vurgulamakla birlikte, eşitlik ve adalet ilkeleri açısından dikkatle yönetilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Eleştirel konumdaki sendikalarda dezavantaj yaşayan üyeler de deneyimlerini paylaşmaktadır. Bir öğretmen, dışlanma deneyimini şu şekilde aktarmaktadır: *“Tam tersine, bizim sendikada olmak çoğu zaman dışlanma sebebi oluyor. Özellikle idareciler nezdinde çok olumlu karşılanmıyor.”* Başka bir

katılımcı, engellere rağmen mesleki gelişim çabasını vurgulamaktadır: “*Kariyerim açısından sendikal tercihim çoğu zaman engel oldu. Ama sendikanın eğitim içerikleriyle kendimi geliştirmeye çalışıyorum.*” Bir diğer öğretmen ise ilkesel duruşun “cezalandırıldığını” şu dramatik ifadeyle dile getirmektedir: “*Kariyerim için değil, ilkelerim için sendikadayım. Ama bu sistemde bazen cezalandırılmış gibi hissediyorsunuz.*”

Bu bulgular, Gordon vd.’nin (1980) örgütsel dışlanmanın psikolojik ve profesyonel maliyetler yaratabileceğini ve Jessup’un (1978) üyelik motivasyonunun mesleki gelişimle ilişkili olduğunu öne süren analizleriyle uyumludur. Yani, sendikal tercihlerin mesleki süreçler üzerindeki etkileri yalnızca fırsat sağlayıcı değil, aynı zamanda dezavantaj yaratıcı nitelik de taşıyabilmektedir.

Mesleki başarının sendikal veya siyasi bağlantılardan ziyade liyakat ve bireysel çabaya dayandırılması gerektiği katılımcılar tarafından vurgulanmaktadır. Bir öğretmen, liyakat esasını şu şekilde ifade etmektedir: “*Sendikanın siyasi çevrelerle ilişkisi kariyerde etkili olabilir ama ben bu yolla ilerlemeyi tercih etmem. Liyakat esas olmalı.*” Başka bir katılımcı, bağımsız yapının vicdan rahatlığı sağladığını belirtmektedir: “*Kariyer açısından siyasete yakın olmak hâlâ etkili. Bizim gibi bağımsız sendikalarda bu tarz bir destek yok, ama vicdan rahat.*” Bir diğer öğretmen ise sistemsel eşitsizlikleri şu sözlerle dile getirmektedir: “*Bizde destek yerine adil koşullarda ilerlemek öncelik. Ama sistemsel olarak hâlâ bazı sendikalardan olanlar öne çekiliyor.*”

Ortaya çıkan bu bulgular, Hoxby’nin (1996) sendikal gücün bireysel performansı gölgelememesi gerektiği ve Duverger’in (1967) siyasal sadakatin liyakatin önüne geçmesinin kamu kurumları üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği yönündeki tespitleriyle uyumludur. Yani, mesleki gelişim süreçlerinde hem adaletin hem de bireysel yetenek ve çabanın öncelikli olması gerektiği vurgulanmaktadır.

Sendikaların mesleki gelişime sağladığı destek, sistemsel engellere rağmen katılımcılar tarafından önemli bir katkı olarak değerlendirilmektedir. Bir öğretmen, sendikanın eğitim programlarının kişisel gelişime katkısını şu şekilde ifade etmektedir: “*Benim kişisel gelişimime sendikanın eğitim programları katkı sağladı ama sistemsel olarak bu katkı engelleniyor gibi hissediyorum.*” Bağımsız bir üye olan bir katılımcı, örgütlü olmanın etkisini vurgulamaktadır: “*Bizim sektörde siyasi bağlantıdan çok patron ilişkisi etkili. Ama örgütlü olmanın da etkisi oluyor. Yavaş yavaş görünmeye başladık.*” Aynı sendikadan bir başka katılımcı ise sendikanın boşluğu doldurduğunu şu sözlerle dile getirmektedir: “*Mesleki gelişim alanında destek göremiyoruz. Ama sendika sayesinde eğitim alabiliyoruz. Siyaset bu alanda fazla etkili değil ama genel atmosfer baskı yaratıyor.*”

Katılımcı algıları, Jessup’un (1978) sendikaların mesleki ihtiyaçlara dayalı ilişki kurması gerektiği ve W. L. Poole’un (1997) mesleki sendikacılık yöneliminin üyelerin gelişimini desteklediği yönündeki analizleriyle uyumludur. Sonuç olarak, sendikal faaliyetler pedagojik değer üretmekte; ancak sistem tarafından tanınmayan katkılar, etkinliğin ve görünürlüğün sınırlandırılmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, öğretmenlerin mesleki gelişimine destek sunan sendikaların, eğitim politikalarının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmesi ve sağladıkları katkıların görünür kılınması gerekmektedir.

5. Tartışma, sonuç ve öneriler

Bu araştırma, Mersin ilinde farklı sendikal yapılara mensup eğitim çalışanlarının sendika–siyaset ilişkisine yönelik algılarını inceleyerek, öğretmen sendikacılığının güncel dinamiklerini temsil, çoğulculuk, güven ve mesleki etki eksenlerinde bütüncül bir biçimde tartışmayı amaçlamıştır. Bulgular, sendika–siyaset ilişkisinin tekil ve homojen bir deneyim alanı olmadığını; aksine araçsal fayda, ilkesel mesafe ve temsil gerilimi arasında şekillenen çok katmanlı ve bağlamsal bir yapı sunduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, sendikal konumlanmanın yalnızca ideolojik tercihler üzerinden değil, gündelik mesleki pratikler ve örgütsel deneyimler üzerinden de anlam kazandığını göstermektedir.

Araştırmanın temel bulgularından biri, sendika–siyaset ilişkisinin katılımcılar tarafından büyük ölçüde pragmatik bir çerçevede değerlendirilmesidir. Özellikle hükümete yakın / uyumcu konumdaki sendikalarda örgütlü eğitim çalışanları, siyasal temasları taleplerin karar alıcılara iletilmesini

kolaylaştıran stratejik bir “etki kanalı” olarak tanımlamaktadır. Bu durum, sendikal bağlılığı ideolojik özdeşleşmeden ziyade fayda–maliyet dengesi üzerinden açıklayan Jessup (1978) ile Gordon vd.’nin (1980) yaklaşımlarıyla örtüşmektedir. Bununla birlikte katılımcı anlatıları, siyasal yakınlığın kısa vadeli kazanımlar üretebilse de, sendikal bağımsızlık ve meşruiyet algısını zedeleme potansiyeli taşıdığına dair güçlü bir farkındalık da içermektedir. Dolayısıyla siyasal ilişki, katılımcılar açısından hem imkân hem de kırılma üreten çift yönlü bir ilişki olarak deneyimlenmektedir.

Siyasal konumlanmanın sendikaların iç işleyişi üzerindeki etkileri, çalışmanın bir diğer önemli tartışma eksenini oluşturmaktadır. Bulgular, siyasal söylemin sendikal kimliğin önüne geçtiği yapılarda, farklı görüşlere sahip üyelerin zamanla “sessizlik kültürü” içine çekildiğini ve örgütsel dayanışmanın zayıfladığını göstermektedir. Bu bulgu, Labbé ve Croisat’ın (1992) sendikaların temsilci aktörden ideolojik aktöre dönüşmesinin katılım üzerindeki aşındırıcı etkilerine ilişkin değerlendirmelerini nitel düzeyde doğrulamaktadır. Araştırma, siyasal görünürlüğün kendisinden ziyade, partizan algının kapsayıcılık ve iç demokrasi açısından kritik bir eşik oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcı anlatılarında öne çıkan bir diğer önemli tema, sendikal siyasetin tamamen reddedilmediği; aksine “ilke temelli ancak partizan olmayan” bir siyasal duruş beklentisinin güçlü biçimde var olduğudur. Özellikle eleştirel konumdaki ve bağımsız / ilkesel sendika üyeleri, sendikal siyaseti bir parti angajmanı olarak değil; laiklik, eşitlik, bilimsel eğitim ve kamusal yarar gibi evrensel değerlerin savunusu olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşım, sendikaları yalnızca dar çıkar grupları değil, aynı zamanda kamusal ve normatif aktörler olarak konumlandıran Hyman’ın (1994; 2001) kuramsal çerçevesiyle örtüşmektedir. Bulgular, değer temelli bu duruşun, doğru sınırlar içinde kaldığında sendikal meşruiyeti ve üyelerin aidiyet duygusunu güçlendirdiğini göstermektedir.

Araştırmanın literatüre sunduğu özgün katkılardan biri, sendikal etkinin yalnızca karar alma mekanizmalarına doğrudan erişimle sınırlı olmadığını, aynı zamanda kamuoyu oluşturma ve alternatif söylem üretme kapasitesi üzerinden de inşa edildiğini ortaya koymasındır. Özellikle eleştirel konumdaki sendikalarda siyasal etki, iktidar politikalarını dengeleyen kamusal bir rol üstlenme üzerinden tanımlanmaktadır. Bu bulgu, sendikaların dolaylı siyasal etki kapasitesine dikkat çeken Duverger (1967) ve Lefranc’ın (1971) değerlendirmeleriyle uyumludur. Böylece sendikal başarı, yalnızca “karar aldırma” değil, kamusal alanda dengeleyici ve eleştirel bir aktör olabilme becerisi olarak yeniden kavramsallaştırılmaktadır.

Sendika–siyaset ilişkisinin mesleki kariyer üzerindeki yansımaları ise, eğitim sistemindeki adalet ve liyakat tartışmalarını somutlaştırmaktadır. Bulgular, siyasal yakınlık ve sendikal aidiyetin terfi, görevlendirme ve mesleki fırsatlara erişimde belirleyici olabildiğine yönelik algının, özellikle eleştirel konumdaki sendika üyelerinde dışlanmışlık ve eşitsizlik duygusunu beslediğini göstermektedir. Bu durum, sendikal tercihlerin yalnızca kolektif hak arama alanında değil, bireysel mesleki rotalar ve kariyer planlamaları üzerinde de anlam kazandığını ortaya koymaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bu çalışma öğretmen sendikacılığının günümüzde çoklu ve zaman zaman çelişkili beklentilerle kuşatılmış bir yapı sunduğunu göstermektedir. Eğitim çalışanları, sendikalardan hem siyasal sistemle ilişki kurabilen etkili aktörler olmalarını hem de bu ilişkiyi üyeler arasında eşitsizlik üretmeyecek biçimde yönetmelerini beklemektedir. Bu beklenti, sendikal meşruiyetin yalnızca dışsal siyasal bağlar üzerinden değil; tabanla kurulan ilişki, iç demokratik işleyiş ve temsil pratikleri üzerinden değerlendirildiğini ortaya koymaktadır.

Bu bulgular doğrultusunda, sendikaların siyasetle ilişkilerini örtük, kişisel ya da belirsiz kanallar üzerinden değil; üyeler tarafından bilinen, tartışılabilen ve sınırları net biçimde çizilmiş ilkesel çerçeveler üzerinden yürütmeleri önem taşımaktadır. Sendikal bağlılığın ideolojik özdeşleşmeden ziyade pratik beklentiler ve somut kazanımlar üzerinden şekillendiğine işaret eden çalışmalar (Jessup, 1978; Gordon vd., 1980), siyasal temasın varlığından çok, bu temasın sendikal mücadeleye nasıl tercüme edildiğinin belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Ayrıca sendikal örgütlerin, örgüt içi çoğulculuğu besleyen ve farklı seslerin görünür olmasına imkân tanıyan bir örgüt kültürü geliştirmeleri gerekmektedir. Sendikaların ideolojik aktörlere

dönüşmesinin temsil kapasitesi üzerindeki aşındırıcı etkilerine dikkat çeken literatür (Labbé ve Croisat, 1992), bu çalışmanın bulgularıyla birlikte değerlendirildiğinde, örgüt içi demokrasinin sendikal güven ve süreklilik açısından belirleyici bir unsur olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin kendilerini ifade edebildikleri, dışlanma hissi yaşamadan sendikal süreçlere katılabildikleri ortamlar, sendikal aidiyetin güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

Son olarak, sendikaların mesleki gelişim, dayanışma ve bilgi paylaşımına yönelik faaliyetlere daha fazla ağırlık vermeleri, sendikal mücadelenin gündelik siyasal gerilimlerin ötesinde de anlam üretmesini mümkün kılabilir. Genç öğretmenlerin ve sendikal örgütlenmeye mesafeli grupların katılımını kolaylaştıracak daha esnek ve kapsayıcı modellerin geliştirilmesi ise, sendikal hareketin geleceği açısından kritik görünmektedir. Çoğulcu katılımı ve ideolojik homojenlikten uzak örgütlenme biçimlerini vurgulayan yaklaşımlar (Hyman, 1994), bu önerilerin kuramsal zeminini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak bu araştırma, sendika-siyaset ilişkisinin öğretmen sendikacılığında kaçınılmaz bir gerçeklik olduğunu; ancak bu ilişkinin nasıl kurulduğu, hangi sınırlar içinde işletildiği ve üyeler tarafından nasıl deneyimlendiğinin sendikal meşruiyet, güven ve süreklilik açısından belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, öğretmen sendikacılığının geleceğine ilişkin tartışmalara, siyasal etkileşim ile örgütsel özerklik arasındaki dengeyi merkeze alan bütüncül bir perspektif sunmaktadır.

Kaynakça

- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu. (1965). *657 sayılı Devlet Memurları Kanunu*. Resmî Gazete, 23 Temmuz 1965, Sayı: 12056
- Aksu, A. (1998). Öğretmenlerin sendikalaşma engelleri. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 24–30.
- Aydın, M.B., & Baştürk, Ş. (2024). Kriz ve yükseliş arasında: Türkiye’de işçi sendikalarının güncel üye sayılarının bir analizi. *Emek Araştırma Dergisi*, 2024(1), 56-96. <https://izlik.org/JA49BD28GA>
- Bascia, N. (1998). Teacher unions and educational reform. In A. Hargreaves, A. Lieberman, M. Fullan, & D. Hopkins (Eds.), *International Handbook of Educational Change*. Kluwer International Handbooks of Education (pp. 895–915, Vol. 5), Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-011-4944-0_44
- Bascia, N., & Stevenson, H. (2017). *Organising teaching: Developing the power of the profession*. *Education International*, https://download.ei-ie.org/Docs/WebDepot/Research_institute_mobilising_final.pdf (Erişim tarihi: 28.06.2026)
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Buyruk, H. (2015). Current developments in school education in Turkey: Education "reforms" and teacher trade union responses. *FORUM*, 57(2), 147–166. <https://doi.org/10.15730/forum.2015.57.2.147>
- Carter, B., Stevenson, H., & Passy, R. (2010). Industrial relations in education: Transforming the school workforce. *Transforming the school workforce*. Routledge.
- Creswell, J.W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Creswell, J.W., & Poth, C.N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Demir, F. (2003). *İş hukuku ve uygulaması (Yargıtay kararları ışığında)* (1. baskı). İzmir: Albi Yayınları.
- Duverger, M. (1967). *Sociologie politique*. Presses Universitaires de France.

- Ertürk, E. (2012). Transformation of the teaching profession in Turkey. In K. İnal, & G. Akkaymak, (Eds), *Neoliberal Transformation of Education in Turkey*. Palgrave Macmillan's Postcolonial Studies in Education. Palgrave Macmillan, New York. https://doi.org/10.1057/9781137097811_18
- Gordon, M E., Philpot, J.W., Burt, R.E., Thompson, C A., & Spiller, W.E. (1980). Commitment to the union: Development of a measure and an examination of its correlates. *Journal of Applied Psychology*, 65, 479–499. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.65.4.479>
- Gözübüyük, A.Ş. (2003). *Anayasa hukuku* (11. baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Guest, G., MacQueen, K.M., & Namey, E.E. (2012). *Applied thematic analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Hoxby, C.M. (1996). How teachers' unions affect education production. *The Quarterly Journal of Economics*, 111(3), 671–718. <https://doi.org/10.2307/2946669>
- Hyman, R. (1994). *Changing trade union identities and strategies*. In R. Hyman & A. Ferner (Eds.), *New frontiers in European industrial relations* (pp. 108–139). Oxford: Blackwell.
- Hyman, R. (2001). *Understanding European trade unionism: Between market, class and society*. London: Sage.
- Işıklı, A. (1994). *Türkiye’de sendikacılık hareketleri içinde demokrasi kavramının gelişimi*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Jessup, K.D. (1978). Teacher unionization: A reassessment of rank and file motivations. *Sociology of Education*, 51(1), 44–55. <https://doi.org/10.2307/2112281>
- Kurt, A. (1994). Öğretmenlerin sendikal eğilimleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara.
- Labbé, D., & Croisat, M. (1992). *La fin des syndicats?* Éditions L’Harmattan.
- Lefranc, G. (1971). *Le syndicalisme en France*. Que Sais-Je, Presses Universitaires de France.
- Mahiroğulları, A. (2001). Türkiye’de sendikalaşma evreleri ve sendikalaşmayı etkileyen unsurlar. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 161–190.
- Mahiroğulları, A. (2012). Sendika-siyaset ilişkisinin teorik çerçevesi ve günümüzdeki düzeyi. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 1(2), 10–13. <https://izlik.org/JA59UB89KS>
- Merriam, S.B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Millen, B.H. (1968). Gelişen ülkelerde sendikalar ve siyaset (Çev. T. Dereli). *Sosyal Siyaset Konferansları*, 19, 1–16. <https://izlik.org/JA79MY68LF>
- Okçu, K. (1981). Türkiye’de Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (1948–1969). *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Olson, M. (1965). *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Harvard University Press.
- Özaydın, M.M., & Han, E. (2014). Sendika üyesi kamu görevlilerinin “sendika-siyaset” ilişkisine yönelik yaklaşımları üzerine bir alan araştırması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 57–73. <https://izlik.org/JA94SB49ZD>
- Özdemir, C. (2016). Transformation of the teaching profession in Turkey [Çalışma metni]. ResearchGate. <https://www.researchgate.net/publication/307931358>
- Öztekin, A. (2003). *Siyaset bilimine giriş*. Malatya: İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.

- Patton, M.Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Polat, S. (2013). Neo-liberal education policies in Turkey and transformation in education. *Journal for Critical Education Policy Studies*, 11(4), 159-178. <https://jceps.com/archives/458/> (Erişim tarihi: 28.06.2026)
- Poole, M. (1997). *Industrial relations: Origins and patterns of national diversity* (2nd ed.). Blackwell.
- Poole, W.L. (1997). The construction of professional unionism by teacher union leaders. *ERIC* ED410683, Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association (Chicago, IL, March 24-28, 1997. <https://eric.ed.gov/?id=ED410683> (Erişim tarihi: 28.06.2026)
- Reshef, Y. (2004). A Theory of union collective action. *Journal of Labor Research*, 25(2), 221–239.
- Serinoğlu, R. (2004). Eğitim hizmet kolundaki sendikaların eğitim anlayışları ve amaçladıkları insan modelleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Sipahioğlu, M. (2020). Neoliberal policies and reflections on education in Turkey. *Political Economy and Management of Education*, 1(1), 14-25. <https://izlik.org/JA98HH66EW>
- Stevenson, H. (2017). The ‘datafication’ of teaching: Can teachers speak back to the numbers? *Peabody Journal of Education*, 92(4), 537-557. <https://doi.org/10.1080/0161956X.2017.1349492>
- Şimşek, H., & Seashore, K. (2008). Öğretmen sendikaları, yeni sendikacılık ve dönüşen kültürel mecazlar. *Eurasian Journal of Educational Research*, 31, 93–113. https://ejer.com.tr/wp-content/uploads/2021/01/ejer_2008_issue_31.pdf (Erişim tarihi: 28.06.2026)
- Taş, H.Y. (2012). Toplumsal sınıfların değişim sürecinde, sendikalar ve sendikaların geleceği. *Emek ve Toplum*, 1(1), 60–80. <https://izlik.org/JA74RB59GB>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*. (1982). Resmî Gazete, 9 Kasım 1982, Sayı: 17863.
- Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi. (1996). *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi* (Cilt 1). Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını.
- Weingarten, R. (2012). The role of teachers in school improvement: Lessons from the field. *Harvard Law & Policy Review*, 6(1), 9–25.
- Zürcher, E.J. (2004). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi* (3. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Extended abstract

This qualitative study examines how education workers in Mersin Province, Türkiye, perceive the relationship between trade unions and politics, focusing on how political affiliations shape professional rights, policy influence, internal union democracy, and career trajectories. Grounded in Olson’s (1965) theory of collective action and Reshef’s (2004) argument that organizational structures amplify individual agency, this study conceptualizes trade unions not merely as instruments for economic bargaining, but as political and social actors embedded in struggles over representation, legitimacy, and democratic participation. In the Turkish context, education unions have evolved from predominantly wage-oriented organizations in the post-1960 period into actors increasingly engaged in ideological and political debates, particularly since the 1990s (Aydın & Baştürk, 2024). Nevertheless, legal constraints—most notably Law No. 4688, which restricts the the public sector’s right to strike — combined with enduring party–union linkages, continue to fuel ongoing debates over union autonomy and effectiveness (Mahiroğulları, 2012).

Methodologically, this study adopts a qualitative thematic analysis design, focusing on unionized education professionals (teachers and school administrators) employed by the Ministry of National Education in Mersin. Mersin was selected for its socio-political heterogeneity and the coexistence of

ideologically diverse union structures, which provide an ideal setting for observing differentiated patterns of union–politics interaction. To ensure diversity across ideological orientations, professional roles, union positions, and seniority, we utilized maximum variation sampling. The final sample comprises 33 participants affiliated with unions that represent pro-government, oppositional, independent, and private-sector-oriented organizational profiles. Data were collected through semi-structured interviews lasting 30–45 minutes, conducted face-to-face or online following ethical approval and informed consent. Transcripts were analyzed through a systematic thematic process involving coding, categorization, and theme construction. Finally, direct quotations are italicized throughout the text to enhance analytical transparency and reader focus.

The findings reveal three dominant thematic orientations toward union–politics relations: pragmatic instrumentalism, principled engagement, and functional independence. Participants affiliated with politically aligned unions frequently framed proximity to governing actors as a strategic resource that facilitates access to decision-makers and accelerates policy influence, noting, for instance, *Requests are conveyed more easily*". This orientation aligns with Jessup's (1978) concept of instrumental unionism and Duverger's (1967) emphasis on institutional leverage. Concurrently, participants acknowledged that such proximity carries risks, particularly regarding weakened internal pluralism and diminished autonomy- concerns that echo Hoxby's (1996) warnings about long-term structural distortions.

In contrast, members of opposition unions articulated a value-driven and critical stance, emphasizing education is an inherently political field while firmly rejecting partisan dependency. Grounded in principles such as equality, secularism, and democratic citizenship, they positioned unions as spaces of normative resistance and public critique. These perspectives align with W. L. Poole's (1997) ethical unionism and Weingarten's (2012) model of constructive opposition. However, participants noted that sustained oppositional positioning often results in organizational fatigue and limited material outcomes, revealing an ongoing tension between moral legitimacy and practical policy effectiveness.

Concurrently, participants affiliated with independent and private-sector-oriented unions prioritized organizational autonomy and immediate workplace concerns, particularly under conditions of job insecurity, stating that, for instance, *"Our agenda is not politics, but survival"*. This orientation reflects Gordon et al.'s (1980) theory of instrumental commitment and Millen's (1968) profession-centered unionism, both of which emphasize pragmatic gains over ideological alignment.

Across all union profiles, political engagement was perceived as a double-edged phenomenon: while enabling access to resources and policy arenas, it also generated risks of favoritism, representation deficits, and unequal career opportunities, especially in appointment and promotion processes. These dynamics parallel Labbé and Croisat's (1992) observations regarding the precarity of internal pluralism and organizational cohesion. Notably, merit (*liyakat*) emerged as a shared normative expectation across ideological divides, underscoring a collective demand for fairness and professional recognition despite systemic constraints.

Overall, the findings highlight enduring structural tensions within union–politics relations: whereas strategic alignment may yield short-term benefits but undermine autonomy, principled distance strengthens legitimacy yet limits material outcomes, and organizational independence enhances inclusivity while constraining policy influence. In line with Hyman's (1994, 2001) framework of value-based unionism, this study argues that sustaining long-term credibility requires a delicate balance between pragmatic negotiation and internal democracy, transparency, and grassroots member participation.

Based on the findings, this study recommends strengthening participatory mechanisms within unions, prioritizing early-career and precariously employed educators, institutionalizing accountability in political engagement, and fostering autonomous yet constructive policy dialogues. Furthermore, future research could expand upon this framework by utilizing comparative, or mixed-methods designs to examine regional variations and longitudinal transformations in union–state relations.

Yazar katkıları/ Author contributions: Bu çalışma, yazarın danışmanı rehberliğinde yürütülmüş tez çalışmasına dayanmaktadır. Araştırma tasarımı, veri toplama, analiz ve raporlamadan yazar sorumludur. Danışman, çalışmanın tüm aşamalarında akademik danışmanlık, içerik denetimi ve metodolojik katkılar sağlamıştır./ This study is derived from the author's thesis conducted under the supervision of the advisor. The author was responsible for the research design, data collection, analysis, and reporting. The advisor provided academic guidance, methodological support, and final evaluation throughout the study.

Çıkar çatışması beyanı/ Conflict of interest statement: Bu çalışma kapsamında herhangi bir çıkar çatışmamın bulunmadığını beyan ederim./ I declare that I have no conflict of interest within the scope of this study.

Veri kullanılabilirliği bildirimini/ The data availability statement: Bu araştırma, Mersin ilindeki çeşitli eğitim sendikalarına mensup eğitim çalışanlarıyla yürütülen nitel araştırmanın verilerinden elde edilen temel bulguları sunmaktadır. Çalışmada kullanılan veriler gizlilik ilkeleri çerçevesinde anonimleştirilmiş olup, yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılmakta ve talep edilmesi durumunda araştırmacı tarafından paylaşılabilir. / This research presents the main findings derived from the qualitative research conducted with education employees who are members of various education unions in Mersin Province. The data used in this study have been anonymized in accordance with confidentiality principles, are used solely for scientific purposes, and can be shared by the researcher upon reasonable request.

Etik beyanı/ Ethics statement: Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” (bkz. <https://www.yok.gov.tr/Documents/Mevzuat/yuksekogretim-kurumlari-bilimsel-arastirma-ve-yayin-etigi-yonergesi.pdf>) kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Bu araştırma, ilgili üniversitenin Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır (Mersin Üniversitesi Etik Kurul Karar No: 2/ Tarih:27/01/2025). Katılımcılardan gönüllü onam alınmış olup, elde edilen veriler yalnızca bilimsel amaçlarla ve gizlilik ilkeleri çerçevesinde kullanılmıştır. Araştırma sürecinde etik ilkelere aykırı herhangi bir durum bulunmamaktadır. Bu çalışmanın yazım sürecinde yalnızca dil ve ifade düzenlemeleri için yapay zekâ destekli bir araçtan yararlanılmıştır. Akademik içerik ve sorumluluk yazara aittir./ This study complies with all the principles specified in the “Directive on Scientific Research and Publication Ethics of Higher Education Institutions” (<https://www.yok.gov.tr/Documents/Mevzuat/yuksekogretim-kurumlari-bilimsel-arastirma-ve-yayin-etigi-yonergesi.pdf>). This research was approved by the Ethics Committee of the relevant university (Mersin University Ethics Committee Decision No: 2 / Date: 27/01/2025). Informed consent was obtained from the participants, and the data were used solely for scientific purposes in accordance with confidentiality principles. There are no ethical issues or violations in the research process. In the preparation of this manuscript, an AI-assisted tool was used solely for language editing and stylistic improvements. The academic content and full responsibility for the work belong to the author.

Destekleyen kurum/ Supporting institution: Çalışma herhangi bir kurum tarafından destek almamıştır. / The study did not receive support from any institution.

Yapay Zekâ Kullanımı ve Doğruluk Beyanı/ Declaration of AI Usage and Accuracy: Yapay zekâ araçları, dilbilgisi ve dil doğrulama amacıyla kullanılmıştır./ Artificial intelligence tools were used for grammar and language checking purposes.